

FREMTIDEN I VÅRE HENDER

- **Om barnevernsarbeideres forståelse og håndtering av samvær mellom barn og deres foreldre etter omsorgsovertakelse**

Av Heidi Susort

Veileder: Siv Merethe Myhra

Diakonhjemmet høyskole

Master i familieterapi og systemisk praksis - Mgfam10

Våren 2014

Antall ord:19261

Innleveringsfrist:30.05.2014

Forord

Underveis i prosessen med å gjøre denne masteroppgaven har jeg hele tiden vært undrende til hvordan dette kom til å ende. Jeg lurte lenge på om jeg hadde forstått hva dette innebar, hva det ville kreve av meg og om jeg var på vei mot ønsket mål.

Jeg trodde at prosessen ville komme til å koste svært mye og kanskje til om med mer enn jeg kunne klare. Denne tiden har imidlertid vært preget av lystbetont søken etter ny kunnskap og stadig famling etter å oppdage noe nytt.

En prosess som har smakt vesentlig bedre, og mer enn den har kostet!

Nå er jeg der hvor jeg ønsker å være – stadig på vei videre...

Jeg er svært takknemlig for at jeg fikk denne muligheten. Uten min manns velvilje og positive innstilling hadde ikke dette vært mulig for meg å gjennomføre. Hjertelig takk Jan Sigve Stangeland! En takk vil jeg også gi mine barn, Ingvild og Sølve, for at dere hele tiden har minnet meg på at det finnes mye viktigere ting her i livet enn studier.

Videre vil jeg takke min veileder Siv Merethe Myhra for hennes evne til å løse meg punktlig gjennom prosessen og gi meg den inspirasjon som var nødvendig for å sakte, men sikkert bevege med fremover.

Jeg vil også takke mine studiekollegaer, og da særlig May Synnøve Rygh og Ann Veronika Strandås, for støtte og nyttige tilbakemeldinger underveis.

Det er selvfølgelig mange flere personer som har medvirket til at prosessen og resultatet ble slik det ble. Mest av alt informantene, som så velvillig møtte opp og delte sine erfaringer med meg.

Avslutter med en stor takk til dere alle!

Heidi Susort

Kopervik 10.04.2014

Sammendrag

I dette forskningsprosjektet er følgende problemstilling belyst:

Hvordan forstår og håndterer barnevernsarbeidere samvær mellom barn og deres foreldre etter en omsorgsovertakelse?

Tre kvinnelige barnevernsarbeidere, med ulik fartstid og ved ulike barnevernstjenester har gjennom kvalitative intervju bidratt til å besvare problemstillingen. Informasjonen som fremkommer bygger på barnevernsarbeidernes egne erfaringer og opplevelser knyttet til tema samvær i omsorgssaker, og viser hvordan deres forståelse i stor grad er med på å prege den videre håndteringen og de avgjørelser som blir tatt i etterkant av en omsorgsovertakelse. Undersøkelse og analyse tar utgangspunkt i et fenomenologisk og hermeneutisk perspektiv, hvor Kirsti Malterud (2011) sin modell, *systematisk tekstkondensering*, har blitt benyttet som analysemetode.

Oppgaven omhandler hovedsakelig teori som er forankret i en konstruktivistisk vitenskapstradisjon og som bygger på en systemisk forståelse av virkeligheten. Ytterligere teori er knyttet til profesjonell praksis og håndtering av makt.

Forskningsfunnene viser også at samvær påvirker de involverte på forskjellig vis. Funnene viser tydelig at barnevernsarbeiderens planlegging, tilrettelegging og regulering av samvær spiller en rolle for barnets fungering, og for hvordan kontakten mellom barnet og deres foreldre blir i etterkant av en omsorgsovertakelse.

Jeg håper at mine forskningsfunn kan ha en nytteverdi og være til inspirasjon for barnevernsarbeidere og andre, hvor det å foreta valg og fatte beslutninger på vegne av andre er en naturlig del av deres praksis.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	6
1.1 Bakgrunn for valg av tema.....	6
1.2 Presentasjon av problemstilling	8
1.3 Annen relevant forskning.....	10
1.4 Betydning for praksisfeltet.....	11
1.5 Oppgavens oppbygging	12
2 Teori som har inspirert til undersøkelsen.....	13
2.1 Systemteori og kybernetikk	13
2.2 Tilknytningsteori.....	15
2.3 Systemisk kommunikasjonsteori.....	16
2.4 Profesjonalitet og makt	17
2.4.1 Barnevernsarbeideren som profesjonsutøver	17
2.4.2 Barnevernsarbeideren som maktforvalter	19
2.4.3 Fra empowerment til samskaping?	20
2.4.4 Brukermedvirkning	21
2.5 Erfaring og skjønn.....	21
3 Forskningsprosessen	23
3.1 Vitenskapsteoretisk forankring	23
3.2 Eget ståsted i forhold til valg av metode.....	25
3.2.1 Mulige begrensninger ved mitt valg av metode.....	26
3.3 Innsamling av data	27
3.3.1 Planlegging og rekruttering.....	27
3.3.2 Intervjuguide	29
3.4 Etske betraktninger ved masterstudiet	30
3.5 Databearbeiding og analyse	31
3.5.1 Fra tekst til analyse	31
3.5.2 Systematisk tekstkondensering	31
3.6 Undersøkelsens kvalitet	34
3.6.1 Validitet.....	34
3.6.2 Reliabilitet.....	34
3.6.3 Generalisering/overførbarhet	35
4. Presentasjon av forskningsfunn	36
4.1 Samvær – på godt og vondt.....	36

4.2 Samvær – en vedvarende prosess.....	37
4.3 Samvær - påvirker barns utvikling.....	39
4.4 Mot til å handle, eller makt til å la være	40
4.5 Situasjonen består, mens tiden går.....	41
4.6 Oppsummering av temaene.....	43
5 Drøfting av forskningsfunn.....	44
5.1 Samvær - på godt og vondt	44
5.2 Samvær – en vedvarende prosess.....	46
5.3 Samvær – påvirker barns utvikling	49
5.4 Mot til å handle – makt til å la være	52
5.5 Tiden går, mens situasjonen består	54
5.6 Oppsummering og konklusjon.....	57
6 Avslutning.....	58
6.1 Med fremtiden i våre hender.....	58
6.2 Veien videre.	59
6.2.1 Finnes det en foretrukket måte å håndtere samvær mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse?	59
6.2.2 Barnevernsarbeidere samarbeider med de involverte i en samværssak, men hvordan?.....	60
6.2.3 Er man dermed prisgitt hvem man møter i barneverntjenesten?.....	60
Litteraturliste.....	61
Vedleggsliste.....	66

1 Innledning

Første kapittel vil omhandle egen motivasjon og bakgrunn for valg av tema. Oppgavens problemstilling blir videre presentert, i lys av tidligere forskning.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Jeg var ferdig utdannet sosionom i 2001, og har siden 2002 arbeidet som saksbehandler i barneverntjenesten. Selv om jeg til daglig arbeider med gjennomføring av undersøkelser, som består i å bli kjent med, samle inn informasjon om og gjøre vurderinger i forhold til nye familier som er tilmeldt barneverntjenesten, er jeg også veldig opptatt av hvordan det går med barna og deres familier i det videre. Etter at jeg startet på utdanningen *familieterapi og systemisk praksis*, har jeg blitt særlig opptatt av hvordan mine vurderinger og beslutninger kan virke inn på de personene jeg arbeider i forhold til og deres situasjon. Jeg ser at andre faktorer som forhold ved barnet, foreldrene, familiens nettverk, økonomi og bo forhold også spiller en rolle, men tenker at jeg nå i større grad, at jeg ikke må undervurdere min egen posisjon og den makt jeg innehar i møte med mine klienter. Jeg er etter hvert blitt mer bevisst dette, og mener at jeg i stor grad velger hva jeg vil belyse, vektlegge og understreke når jeg vurderer og konkluderer slik jeg gjør. De «brillene» jeg har på meg får på mange måter betydning for hva jeg evner å se og dermed trekke frem som betydningsfullt for de vurderingene som tas. De valg jeg foretar meg er preget av eget fagperspektiv, menneskesyn og livssyn, samt de verdier jeg selv fremhever og verdsetter.

Utfordringer knyttet til makt og posisjonering¹ finner en igjen i alle ledd av organisasjonen. I forsøk på å belyse dette har jeg valgt "*Samvær i barnevernssaker*" som tema for masteroppgaven min.

---

¹ **Posisjonering:** Begrepet handler om hvordan vi gjennom ytringer, som vi kommer med når vi snakker, ikke bare former våre tanker, men også oss selv som personer og de vi omgås. Språk blir i denne sammenhengen ikke bare forstått som ord, men som en aktivitet. Hvor det uttrykte blir til inntrykk, både for en selv og for andre. Inntrykket er med andre ord det som blir uttrykt. Ettersom enhver person hele tiden er i en eller annen form for aktivitet, gjennom å uttrykke seg, er enhver person altså kontinuerlig i en formingsprosess, enten ved å omforme eller fornye, eller ved å gjenta seg selv (Andersen 2005: 115).

Jeg har i flere år måttet foreta vurderinger knyttet opp til nettopp dette temaet, og mine personlige erfaringer har gitt meg en forforståelse² av at slike vurderinger ofte fremstår som både underdokumenterte og diffuse, noe automatiserte og mer eller mindre ”tilfeldige” fra sak til sak. Jeg ser i tillegg at samværsomfanget har endret seg radikalt over den ti års perioden jeg selv har arbeidet i barneverntjenesten og lurer på hva som har bidratt til denne endringen. Er det barna, deres foreldre, samfunnet eller barnevernsarbeiderne som har forandret seg, eller er dette et resultat av at vi alle er i bevegelse? Disse tankene og mine hypoteser er bakgrunn for mitt valg av tema.

Min forforståelse vil være med meg og prege mitt arbeid med denne studien. Med en bevissthet omkring egen forforståelse, er jeg imidlertid innstilt på å ha en aktiv søken etter ny kunnskap og nye verdier som eventuelt kan føre til reetablering av egen og forhåpentligvis også andres forståelse. I utgangspunktet var mitt fokus knyttet til de vurderinger som gjøres av barnevernsarbeidere i forkant av en fylkesnemndssak. Hva som trekkes frem som vesentlig i forhold til den videre kontakten mellom barn og foreldre, og hvordan disse vurderingene blir vektlagt og får betydning for de avgjørelsene som fylkesnemnda fatter. Etter å ha lest en rekke domsavgjørelser registrerte jeg imidlertid at samvæsvurderingene er viet forholdsvis liten oppmerksomhet i forhold til vurderingen av selve omsorgsovertakelsen, og de faglige vurderingene fremkom ikke alltid tydelig i de skriftlige domsavgjørelsene. Det er altså ofte vanskelig å se ut fra begrunnelsene i hver enkelt sak, hva som ligger til grunn for avgjørelsene knyttet til samvær. Det ble også tydelig for meg hvor generelt utformet disse vedtakene fremsto, og hvor lite sakens særegenhet var vektlagt.

Selv om barnevernsarbeidernes mening tillegges vekt når det fattes vedtak vedrørende samvær, er det fortsatt slik at det er fylkesnemnda eller domstolen som har den formelle myndigheten til å foreta slike beslutninger (Ofstad og Skar 2009). Med bakgrunn i de erfaringene jeg gjorde meg ved å lese domsavgjørelser knyttet til samvær, dreide min oppmerksomhet seg etter hvert bort fra det arbeidet som gjøres i forkant av en omsorgsovertakelse, til det arbeidet barnevernsarbeidere foretar seg i forhold til samvær, etter

---

² **Forforståelse:** Begrepet stammer opprinnelig fra filosofene M. Heidegger og H.G. Gadamer og er knyttet til forutinntatte tanker, ideer og forestillinger vi mennesker har om oss selv, andre og om ulike fenomener. Våre forforståelser er tolkninger av erfaringer knyttet til vår historie, vårt språk og våre tradisjoner. Disse blir den forståelseshorisont vi møter andre med. Derfor er de forestillinger, virkeligheter eller sannheter vi gir uttrykk for gjennom språket, subjektive og ikke nøytrale (Aadland 2001: 99-101).

at omsorgsovertakelsen har funnet sted. Det er da som regel besluttet et minimumssamvær, men den videre planleggingen og gjennomføringen av samværene er det opp til barnevernsarbeiderne å sørge for (Barne- og likestillingsdepartementet, Retningslinjer om saksbehandling i barneverntjenesten 2002). Kontekst³ for min studie vil derfor være det arbeidet som gjøres av barnevernsarbeidere i forbindelse med samvær mellom barn og deres foreldre, i etterkant av en omsorgsovertakelse.

1.2 Presentasjon av problemstilling

Problemstilling jeg har valgt å ta utgangspunkt i er:

Hvordan blir samvær forstått og håndtert av barnevernsarbeidere etter omsorgsovertakelse?

For å besvare dette spørsmålet kreves en nærmere definisjon av begrepet *samvær*.

Samvær som det her er snakk om gjelder den kontakten som det er besluttet at skal være, mellom barn som er under offentlig omsorg og deres foreldre. Koch og Walstad (2005) fremholder at hovedmålet med samvær etter en omsorgsovertakelse er å støtte opp under barnets grunnleggende behov for utviklingsstøtte, samt opprettholde familienettverk og relasjoner. Myndigheten til å treffe vedtak om samvær ligger vanligvis hos fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker (Lov om barneverntjenester av 1992 (barnevernloven) § 4.19). Samvær er imidlertid et omfattende tema, og det er flere paragrafer i barnevernloven som hjemler omsorgsovertakelse (Ofstad og Skar 2009). Som en avgrensning har jeg i det videre valgt å konsentrere meg om det samvær som er bestemt mellom barn og foreldre, etter at barnet er flyttet fra foreldrene ved tvang (Lov om barneverntjenester av 1992 § 4-12). Siden det er samvær mellom barn og deres foreldre som er tema for oppgaven, vil jeg derfor ikke gå nærmere inn på vilkårene for en omsorgsovertakelse her. Oppgaven vil heller ikke omhandle andre personer som eventuelt kan ha rett til samvær (Lov om barneverntjenester av 1992 § 4-19, 3. ledd).

---

³ **Kontekst:** Begrepet blir ofte brukt for å omtale en bestemt fysisk, faglig eller sosial sammenheng. Kontekst er den psykologiske eller mentale rammen vi forstår et fenomen eller en observasjon innenfor. Det er kontekst som gir et fenomen mening eller betydning. Uten kontekst har ord og handlinger ingen mening i det hele tatt (Jensen og Ulleberg 2011: 99).

Etter at det er vedtatt en omsorgsovertakelse og barnet er flyttet ut fra hjemmet, oppstår retten til samvær. Det har i slike tilfeller vært alvorlige mangler ved den daglige omsorgen, eller så har barnet vært utsatt for mishandling eller andre overgrep. Barnet forholder seg da hovedsakelig til nye omsorgspersoner. Det kan være fosterforeldre eller ansatte ved en barnevernsinstitusjon (Ofstad og Skar 2009). De som ivaretar omsorgsansvaret for barnet etter en omsorgsovertakelse blir i oppgaven omtalt som barnets omsorgspersoner. De er ikke juridiske parter i samværssaker, men regnes likevel som involverte. Barnets foreldre blir konsekvent omtalt som foreldre, ikke biologiske foreldre, som en del faglitteratur gjerne bruker som betegnelse på foreldre som er fratatt omsorgsansvaret for sine barn. Andre involverte i en samværssak kan eksempelvis være tilsynsfører, tolk eller øvrig familie.

Når det skal fattes avgjørelser i forhold til tilrettelegging, regulering og evaluering av samvær vil ulike faggrupper og profesjoner være involvert. Barneverntjenesten har imidlertid en nøkkelrolle gjennom hele prosessen. Det er av den grunn barnevernsarbeiderens forståelse og håndtering av tema jeg har valgt å fokusere på i denne oppgaven. Forskningsprosjektets informanter består av en sosionom og to barnevernspedagoger som alle arbeider som saksbehandlere i barneverntjenesten. De blir i oppgaven omtalt som barnevernsarbeidere eller informanter.

Ved å særlig fokusere på følgende forskningsspørsmål, håper jeg å kunne belyse problemstillingen min:

1. Samværets betydning - hva vektlegges?
2. Gjennomføring av samvær – hvordan blir samvær praktisert?
3. Evaluering – hva er effekten av samvær, hva skal til for at avgjørelsene om samvær blir etterprøvd, hvordan og i hvilken grad skjer dette?
4. Er det samsvar mellom profesjonens føringer, samfunnets forventninger og barnevernsarbeidernes håndtering av samvær i omsorgssaker?

1.3 Annen relevant forskning

Det er gjort en rekke forskningsundersøkelser om barn under offentlig omsorg, deres samvær med foreldrene og beslutningsprosesser i barnevernet. Toril Havik som er klinisk psykolog og forskningsleder ved Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet, er en sentral forsker på fagfeltet i Norge. Jeg ønsker i det følgende å gjengi noen av hennes forskningsresultater, som danner et avgjørende utgangspunkt for mitt eget forskningsprosjekt. Da dette er en masteroppgave som utarbeides innenfor en begrenset tidsramme og omfang, har jeg hovedsakelig valgt å fokusere på den nasjonale forskningen på området.

Hovedtyngden av tidligere forskning konkluderer med at samvær virker positivt for barn som er plassert utenfor hjemmet (Haugli og Havik 2010). Flere undersøkelser har konkludert med at hyppige samvær bevirker god trivsel og utvikling hos barnet, i tillegg til at samvær forebygger utilsiktet flytting fra fosterhjem og øker sjansen for tilbakeføring til foreldrene (Fanshel og Shinn 1978). Etter hvert har det oppstått tvil omkring forståelsen av funnene og det er blitt reist spørsmål om hvorvidt det var forhold som lå bak selve samværene som hadde betydning, heller enn samværene i seg selv (Haugli og Havik 2010). Det kan tenkes at forskningen sier mer om den positive effekten av å ha foreldre som fungerer relativt godt og som i det hele tatt evner å gjennomføre avtalte samvær, enn effekten av selve samværene. De engelske forskerne Quinton, Rushton, Dance og Mayes (1997) har i sine studier konkludert med at det er bakenforliggende forhold, mer enn samværene i seg selv, som påvirker samværshyppighet og dermed også muligheten for tilbakeføring. Bakenforliggende forhold kan handle om både foreldrenes og barnets personlige forutsetninger, livsvilkår, tilknytningsforhold og innstilling til selve plasseringen. Den viktigste forutsetningen, både for samvær, for tilbakeføring og for barnets utvikling synes altså å være foreldrenes fungering og fremtoning (Haugli og Havik 2010).

Havik og Moldestad (2003) har foretatt undersøkelse av 15 saker, der barn har vært plassert i fosterhjem over flere år. De intervjuet fosterbarna, foreldrene, fosterforeldrene og saksbehandlerne. Ikke alle var fornøyd med samarbeidet. Noen gav uttrykk for at de ikke opplevde å bli hørt, men alle opplevde å være i en type samarbeidsrelasjon. Dårligst samarbeidsrelasjon fant de mellom saksbehandler og foreldrene. Det viste seg at i de tilfellene hvor samarbeidet fungerte bra, hadde foreldrene fått god oppfølging fra barneverntjenesten. Det ble videre løftet frem at i de sakene hvor foreldrene aksepterte barnets tilhørighet og tilknytning til fosterhjemmet, der var samarbeidet ofte godt. Havik og

Moldestad hevdet at et reelt samarbeid rundt barnet var vanskelig å få til. Det viste seg at dette lett kunne medføre konflikter, som igjen kunne utgjøre en betydelig risiko for barnet.

I 2005 ble det gjennomført en landsomfattende kartleggingsstudie for fosterforeldre i Norge. Havik (2007) var forskningsleder også for denne for studien, og fant at hver tredje fosterforelder mente de fikk for lite veiledning. Det viste seg at fosterforeldrene hadde et stort ønske om å fremme samarbeid og forebygge konflikter. Mulighetene for å kunne hjelpe og støtte barnets utvikling viste seg å bli styrket ved et godt samarbeid mellom foreldrene og fosterforeldrene. Forholdene som fosterforeldrene opplevde som belastende for barnet var blant annet når de opplevde at samvær bidro til å rive ned det de hadde klart å bygge opp i og rundt barnet, samt når samværene ble en kilde til konflikt mellom dem og foreldrene. I tillegg opplevdes det belastende når barnet ikke ønsket samvær og når foreldrene ikke holdt avtaler om samvær. Det kom også frem i undersøkelsen at tilsyn ved samvær var vanligst når barna var små. I forbindelse med studien hevdet Havik at samvær blir besluttet på tross av stor belastning for barnet.

Bunkholdt og Sandbæk (2008) konkluderer i sin gjennomgang av en rekke tidligere studier med at det er langt igjen før vi kan påberope oss forskning som holdepunkt for våre vurderinger av hva som er gode samværsordninger for barn under offentlig omsorg, og hvordan slike ordninger virker.

1.4 Betydning for praksisfeltet

Jeg ønsker med oppgaven min å synliggjøre momenter som medvirker og dilemmaer som bidrar til å prege barnevernsarbeidere i deres arbeid med samvær i omsorgssaker. Jeg ønsker i tillegg å medvirke til en større bevisstgjøring i forhold til effekten av vårt arbeid som barnevernsarbeidere og hvilke konsekvenser våre beslutninger får for dem det gjelder. I tillegg ønsker jeg å medvirke til økt fokus på det enkelte barn og deres omstendigheter, når samvær skal vurderes i barnevernssaker.

1.5 Oppgavens oppbygging

Oppgaven består av 6 kapitler. Jeg har i *kapittel 1: Innledning* gjort rede for mitt valg av tema, studiens kontekst, samt noen aktuelle begrepsavklaringer. Videre har jeg vist til bakgrunn for valg av tema og problemstilling. Jeg har også vist til annen relevant forskning, samt redegjort for mitt formål med undersøkelsen.

Kapittel 2: Teori som har inspirert til undersøkelsen inneholder aktuell teori og som jeg har valgt å benytte meg av når jeg analyserer den empirien som er fremkommet. Teorikapittelet danner oppgavens «bakteppe» og bidrar til å ramme inn og gi retning for de forskningsfunnene som etter hvert blir synlige for meg.

I *kapittel 3: Forskningsprosessen* redegjør jeg for det arbeidet jeg har gjort. Jeg gir først en kort vitenskapsteoretisk innføring, før jeg kronologisk gjengir hvordan jeg planla, fremskaffet og bearbeidet mitt empiriske materiale. Videre forklarer jeg hvordan jeg ved hjelp av Kirsti Malteruds metode, *systematisk tekstkondensering*, analyserte dette materialet. Mine valg og erfaringer med datainnsamling og analyse vil komme til uttrykk i dette kapittelet.

Mine funn blir presentert i *kapittel 4: Forskningsfunn*. Her blir 5 hovedtema trukket frem og belyst, i form av direkte sitater og artefakt, som er korte gjenfortellinger, basert på informantenes egne beskrivelser.

I *kapittel 5: Drøfting*, drøftes de empiriske data opp mot aktuell teori og tidligere forskning, i forsøk på å belyse problemstillingen; *Hvordan forstår og håndterer barnevernsarbeidere samvær mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse*. Kapittelet avsluttes med en kort oppsummering og konklusjon.

Kapittel 6: Avslutning inneholder en sammenfatning av de refleksjonene jeg har gjort meg underveis i denne prosessen, i tillegg til at jeg her signaliserer noen tanker for veien videre.

2 Teori som har inspirert til undersøkelsen

Teori og forskningsfunn vil gi kunnskap om hvilke forhold som kan ha betydning for hvordan samvær oppleves og hvordan samvær virker. Stichweh (2008) har i sin artikkel ”Profesjoner i systemteoretisk perspektiv” stilt spørsmål ved om kunnskap og verdier tilhørende et moderne samfunn er like gyldige, anvendelige og funksjonelle i dag som tidligere. Han hevder at det er de ikke. En slik tenkning medfører en forventning om at barnevernsarbeidere må belyse, og gjerne problematisere etablerte diskurser⁴, teoretiske antakelser, verdier og etiske føringer. Jeg tenker at kunnskapen som foreligger vil kunne bidra til et styrket grunnlag for refleksjon, som utgangspunkt for aktiv søken etter ny forståelse og nye verdier, ettersom dagens sosiale utfordringer krever det.

Dette kapittelet vil gi en oversikt over de teoriene jeg velger å benytte meg av når jeg skal belyse og drøfte de empiriske data. De teorivalg jeg har tatt, er med på å avgrense og ramme inn oppgaven min. Oppgaven er en del av mastergradsstudiet i familieterapi og systemisk praksis. Det er derfor naturlig at min teoretiske forankring er fundamentert innenfor system- og systemisk teori og forståelse. I tillegg til *systemteori* vil jeg også referere til *kommunikasjonsteori* -og *tilknytningsteori*, med tanke på de relasjoner som oppstår mellom barnevernsarbeideren og de ulike involverte i en samværsak. Med fokus på nettopp disse relasjonene er det også naturlig å trekke inn noe teori knyttet til forståelse av *profesjonalitet og makt*, og i den sammenheng også noe teori knyttet til begrepene *empowerment* og *brukermedvirkning*. Barnevernsarbeid er en type profesjonell praksis med et stort innslag av selvstendige vurderinger, hvor *erfaring og skjønn* virker sentralt. Det ble av den grunn naturlig å også ta med teori om dette tema helt til slutt. I kapittel 5, hvor jeg drøfter de forskjellige funnene, vil jeg ta med ytterligere teori, for å bedre kunne belyse de ulike temaene.

2.1 Systemteori og kybernetikk

Systemteori har sin opprinnelse i matematikk, fysikk og ingeniørkunst. Den åpnet opp for nye måter å forstå problemer, hvordan de oppstår, opprettholdes og løses. Utviklingen fra en intrapsykisk forståelse av symptomer til en interaksjonell eller interpersonlig forståelse ble mulig gjort gjennom disse teoriene. Generell systemteori ble utviklet av biologen Ludwig von

---

⁴ **Diskurser:** Se nærmere forklaring av begrepet på side 19

Bertalanffy (1901 – 1972) på 1940-tallet. Han var motstander av et mekanisk syn på menneskelige systemer og understreket at organismer er åpne systemer som er i stadig interaksjon med sine omgivelser. Han mente at levende systemer er kjennetegnet ved evnen til å nå mål på mange forskjellige måter, også omtalt som *ekvifinalitet*. Generell systemteori forstår et system som mer enn summen av delene (Johnsen og Wie Torsteinsson 2012). Med dette som utgangspunkt gir det liten mening for barnevernsarbeidere å forsøke å forstå barns utvikling og opplevelse av samvær, uten å se det i sammenheng med systemet og situasjonen rundt. Det som gir mening er å fokusere på samspillet mellom de ulike elementer innen systemet heller enn på studiet av de enkelte elementene. I stedet for å studere barnets egenskaper for å forstå deres adferd og utvikling, rettes fokus mot kommunikasjonen mellom de involverte i en samværssak. I en samværssak blir barnevernsarbeideren også medlem av systemet og barnevernsarbeiderens bidrag blir dermed interessant å vurdere, i forsøk på å skape mening.

Vi må videre studere systemer på ulike nivåer, ettersom menneskelige systemer deltar i et komplekst samspill, direkte eller indirekte, med alle andre systemer, og påvirker og selv påvirkes av disse (Hårtveit og Jensen 2004). Vi kan altså ikke bare studere kommunikasjonen mellom de involverte i en samværssak, som grunnlag for å forstå hvordan samvær virker. Man må gjerne også søke informasjon om familiens kultur, historikk og nettverk for øvrig. Denne kompleksiteten kjennetegner det økologiske perspektiv, ideen om at alt henger sammen. Ifølge Bertalanffy kan ikke alle spørsmål om årsak besvares med et enkelt «derfor», nettopp fordi et fenomen kan ha uendelig mange samvirkende årsaker samtidig, årsaker som i sin tur også påvirker hverandre i sirkel (Ibid).

«Kybernetikk kan defineres som studiet av selvregulerende systemer» (Johnsen og Wie Torsteinsson 2012: 28). Kybernetikken ser både på prosesser som opprettholder systemets organisasjon, og hvordan organisasjonen endres. Studiet er preget av en tanke om at alt levende er i konstant endring, og at systemer derfor må stå i en konstant utveksling med andre systemer i omgivelsene (Hårtveit og Jensen 2004). Et eksempel kan være at om noe i omgivelsene rundt et barn endrer seg, vil samværssituasjonen eller familiesystemet også bli påvirket og gjerne justeres, i takt med de endringer som har funnet sted. Fysikeren Heinz von Foerster (1911 – 2002) hevdet at det ikke er mulig å stille seg utenfor et system, få ensidig kontroll over systemet og på den måten styre det i en gitt retning.

Dette perspektivet kalles *annen ordens kybernetikk*, som tar på alvor fagarbeiderens eget faglige, personlige og kulturelle utgangspunkt for sin virksomhet (Ibid).

Som et alternativ til det positivistiske tankemønsteret foreslo Bertalanffy det han kalte «perspektivisme», en holdning som erkjenner at selv om vi vet at det eksisterer et terreng, en virkelighet der ute, er vi mennesker i den posisjon at vi aldri er i stand til å uttale oss objektivt om dette terrenget, denne virkeligheten. Vi er begrenset av våre kart (Hårtveit og Jensen 2004: 49).

Ludvig von Bertalanffys introduksjon av begrepet perspektivisme har fått stor innflytelse på utviklingen av den konstruktivismen, hvor virkeligheten forstås som sosialt konstruert og hvor nøytralitet ses på som umulig (Ibid). Jeg vil komme tilbake til dette i kapittel 3, under emnet vitenskapsteoretisk forankring.

2.2 Tilknytningsteori

Tilknytningsteori tilbyr en fortolkningsramme som kan benyttes for å forstå barns vansker og det samspillet barnet inngår i. Tilknytning handler om barns følelsesmessige bånd til omsorgspersoner, og hvordan barns erfaringer med primære omsorgsgivere preger deres forhold til andre. Den engelske psykiater og psykoanalytiker John Bowlby (1907 – 1990) anses som tilknytningsforskningens grunnlegger. Han hevdet at tilknytningsadferd er en evolusjonær tilpasning. Det vil si at når tryggheten trues, så aktiveres et biologisk behov for nærhet. Det er genetisk programmert og vesentlig for å overleve. Bowlby har klassifisert tre forskjellige tilknytningsmønstre; trygg, engstelig og unnvikende. Senere er det føyd til et fjerde, desorganisert tilknytning. Han understreket at tilknytningsmønstrene kunne tilpasses den livssituasjonen barnet befinner seg i (Bowlby 1980). Tilknytning blir på den måten et relasjonelt begrep, og ingen egenskap ved barnet.

Tilknytning handler om barns følelsesmessige bånd til omsorgspersoner og tilknytningsmønstre kjennetegner den relasjonen som er mellom barnet og viktige andre. Selv om det er sensitive perioder for utvikling av tilknytning, viser nyere forskning at barn kan etablere tilknytning senere og til flere personer. Et barn som har hatt en utrygg tilknytning, kan likevel etablere en trygg tilknytning til nye omsorgspersoner eller for eget barn. Det avgjørende er ikke innholdet i ens egen historie, men hvordan en forholder seg til den (Johnsen og Wie Torsteinsson 2012). Beskrivelsene av tidlig skade på måter som gir inntrykk

av noe som ikke kan repareres, blir i større grad enn tidligere erstattet av ideer om kontinuerlig utvikling. Selvfølgelig avhengig av hva omgivelsene åpner for og bidrar med av muligheter. Magne Mæhle (2010) har, gjennom sin forskning, argumentert for at kunnskap om utvikling også er viktig for å kunne ha noen ideer om forebygging og resiliens⁵, og at vi ikke kan unngå å ha en normativ forståelse av hva som er godt for barn. Med inspirasjon fra den moderne utviklingspsykologiens bekreftelse om at det aldri er for sent å oppnå positiv utvikling, har den amerikanske professoren Daniel Stern (1934 – 2012), stor tro på og tillit til de uante utviklingsmulighetene, som dukker opp fra en erkjennelse om at helheten er mer enn summen av delene. Måten en får delene til å spille sammen på, åpner opp for det uante og dermed også for det som kan utvikle seg til å bli den nye helheten (Stern 2000).

2.3 Systemisk kommunikasjonsteori

Barnevernsarbeidere er vanligvis ikke terapeuter eller profesjonelle veiledere. Den teorien som blir presentert er imidlertid aktuell, uavhengig av hvilke krav som stilles til kompetanse om kommunikasjon. I problemstillingen har jeg valgt å fokusere på barnevernsarbeideres håndtering av samvær i omsorgssaker, og tenker i den forbindelse at deres virkelighetsforståelse, i møte med de involverte i en samværssak, er av vesentlig betydning for hvordan dette arbeidet blir gjennomført.

Kommunikasjon er nødvendig både for å utrykke oss, og for å utvikle den vi er som menneske. Gjennom kommunikasjon formidles verdi –og menneskesyn, holdninger, både til oss selv og til andre, samt livserfaring, kunnskap og innsikt (Skau 1999:87).

Den engelsk/amerikanske biolog og sosialantropolog Gregory Bateson (1904–1980) lanserte en alternativ måte å forstå og forholde seg til virkeligheten på. Han utviklet en slags metateori som på en måte er overordnet i forhold til en lang rekke vitenskaper. Bateson var opptatt av at vi i den vestlige kultur har utviklet en måte å tenke på som kan bidra til at problemer øker, i stedet for å løses. Han var videre opptatt av at en i stedet for å strebe etter den rette beskrivelsen, kan forsøke å finne den mest brukbare beskrivelsen, eller se om det kan være nyttig å kombinere beskrivelser (Ølgård 2004).

---

⁵ Resiliens: Begrepet handler om å klare seg bra på tross av erfaringer med, og/eller opplevelser av relativt stor risiko. Det vil si at personer som har blitt utsatt for den samme type motgang og belastning, ofte reagerer svært forskjellig (Kvelling 2010).

Bateson sier at de fleste feiler ved at de ustanselig forveksler ideene om virkeligheten med virkeligheten. Først når vi innser at ideene våre ikke er virkeligheten, at den mening vi tillegger et fenomen eller den kontekst vi forstår innenfor er konstruksjoner, kan vi begynne å undersøke vår egen forståelse (Jensen og Ulleberg 2011:111).

Vi rammer inn, tolker og gir mening til det vi observerer og det vi er en del av. Vi mennesker er meningssøkende og meningsskapende. Vi kommuniserer med utgangspunkt i vår egen forståelse av fenomen eller situasjoner, på bakgrunn av hvordan vi observerer, reagerer og rammer inn den informasjon som når oss. Bateson (2005) kaller informasjon «*en forskjell som gjør en forskjell*». Med dette mener han at informasjon oppstår i relasjon, idet noen reagerer på forskjellen. Ifølge Bateson kommunikasjonsteori, kan kommunikasjon faktisk ikke forstås uavhengig av relasjon. Slik blir et kommunikasjonsperspektiv og et relasjonsperspektiv nærmest overlappende.

Kommunikasjonsteorien representerer en ny forståelse av virkeligheten og tilbyr oss begreper og et analyseapparat som er egnet til å gi oss nye beskrivelser og ny forståelse (Jensen og Ulleberg 2011).

2.4 Profesjonalitet og makt

Som profesjonsutøver vil en barnevernsarbeider alltid stå i et forhold til klienter, som da blir mottakere av profesjonelle tjenester. I forbindelse med håndtering av saker som gjelder samvær mellom barn og foreldre etter en omsorgsovertakelse, kan dette arbeidet handle om å lindre smerte eller støtte utvikling (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, NOU 2012: 5, kapittel 8).

2.4.1 Barnevernsarbeideren som profesjonsutøver

Molander og Terum (2008) mener at et yrke kan beskrives som en «*profesjon*» ved at det stilles normative krav og forventninger til yrkesgruppen. Det forventes at de som arbeider ved profesjonen har et kunnskapsgrunnlag som er til å stole på, og at de tjener bestemte, allment anerkjente samfunnsmessige verdier. Barnevernsarbeidere forholder seg altså både til en kunnskapsbase som er anerkjent innen profesjonen, i tillegg til noen profesjonsetiske retningslinjer. I Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og andre velferdsarbeidere heter det blant annet;

Yrkesutøvelsen til barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere er basert på humanistiske og demokratiske verdier. Yrkesutøverne fremmer likeverd og respekt, møter menneskers behov og bidrar til at de får brukt sine ressurser (FO 2010:3).

Relasjonen mellom barnevernsarbeider og foreldre/barn er i utgangspunktet en komplementær relasjon, hvor det analoge språket skaper liten tvil om hvordan relasjonen skal forstås. Jensen og Ulleberg (2011) betegner komplementaritet som noe som i utgangspunktet utfyller hverandre, som er ulikt, men som er gjensidig tilpasset hverandre. Relasjoner er imidlertid ikke statiske, men stadig i bevegelse. Som nevnt ovenfor så foregår kommunikasjon på flere nivå samtidig, og vi kan ha forskjellige versjoner av virkeligheten. Vi erfarer hverandre, verden og oss selv i relasjon til andre mennesker, situasjoner og fenomener. Videre tolker vi og gir fenomener mening i møte med verden. «*Dialogen blir møtestedet som konstituerer virkeligheten*» (Jensen og Ulleberg 2011:65).

Den brasilianske filosofen Paulo Freire (1921 – 1997) var også opptatt av dialogen mellom mennesker. Han mente at dialogen skaper forandring ved at den opphever gamle autoritetsforhold og skaper samfunn av likeverdige. Han påpekte videre at dialogen virkelig må være en dialog og ikke en fordekt monolog, der noen påberoper seg status som eksperter som går inn for å dele sin kunnskap med andre, om den virkelig skal ha en forandrende kraft (Freire 1999). De som ønsker å skape endring må altså arbeide sammen med de involverte og søke kunnskap ved å rette oppmerksomheten mot deres erfaringer og opplevelse. Sammen må en forsøke å klargjøre hvilke ønsker og mål de som deltar i dialogen har for denne endringsprosessen. Svare (2006) fastslår at dialogen er et samarbeidsprosjekt, der de som deltar møtes med en vilje til å skape noe sammen.

Profesjonskunnskap omfatter også en relasjonell handlingskompetanse, en kompetanse som handler om å handle klokt i møte med andre. Ifølge Jensen og Ulleberg (2011) kan ikke denne kunnskapen forstås løsrevet fra anvendelsen, da det er en enhet mellom de praktiske situasjonene og de kyndige handlingene. De håndverksmessige ferdighetene, hvordan en anvender kunnskapen gjennom blant annet kommunikasjon og metode, altså barnevernsarbeiderens handlinger i de konkrete situasjonene, blir sådan avgjørende for kvaliteten på arbeidet.

Profesjonell praksis vil alltid være feilbarlig og preget av usikkerhet om hva som kan være klokt å gjøre. I møte med mennesker vil hvert møte være nytt, og man kan ikke mekanisk overføre løsninger fra en situasjon eller relasjon til en annen. Hver ny situasjon og relasjon bringer med seg nye utfordringer, og bør bli håndtert og løst på ulike måter. I dette ligger både et ansvar og en frihet fordi situasjoner og løsninger vanskelig lar seg standardisere (Jensen og Ulleberg 2011: 194).

2.4.2 Barnevernsarbeideren som maktforvalter

Gjennom språklige uttrykk kan man altså definere virkeligheten, og gjerne på måter som kan virke undertrykkende eller ekskluderende. Jensen og Ulleberg (2011) beskriver makt som et aspekt ved alle relasjoner, som opptrer mer eller mindre skjult og som vises i handlinger. De mener at makt kan virke undertrykkende og at den utøves gjennom strukturer og diskurser. Deres meninger er blant annet bygget på tankene til den franske filosofen Michel Foucault (1926 – 1984), som hevder at når disiplinering blir en del av kontrakten, så skapes en underordning. Foucaults bidrag til makt handler primært om at han flyttet fokus fra hvordan makt utøves på strukturelt nivå, gjennom lovgivning, til hvordan makten utøves og «virker» i konkrete, komplekse situasjoner (Sandemo 1999). Makt kan på denne måten forstås som «produktiv», skapende eller konstruerende. Hvor hensikten blir å bringe frem bestemte oppfatninger og kapasiteter i individet, og sette det i stand til å handle på bestemte måter. Foucault sammenfatter slik maktutøvelse i begrepet *diskurs* (Askheim 2012).

Diskurs handler om hvordan ulike grupper utvikler ulike måter å forstå og omtale virkeligheten på. Vi snakker, føler og handler ut fra de diskurser vi deltar i (Øfsti 2010). Det som er særlig interessant ved dette fenomenet er at mye av vår virkelighetsforståelse er så dypt forankret, at det er ordløst og dypt integrert i vår forståelse. Den tyske filosofen og sosiologen Jürgen Habermas (1929-) har brukt diskursbegrepet på en annen måte. Han har utviklet en metode hvor en gjennom en herredømmefri dialog har som mål å innta «*den andres*» ståsted og samtale seg frem til en enighet (Habermas 2001). Mange hevder at dette blir vanskelig å oppnå, særlig i relasjoner hvor makten er ulikt fordelt, som i barnevernarbeider – foreldre relasjonen, hvor barnevernsarbeideren både har en hjelper og en kontroll funksjon. Profesjonsutøvere er satt til å forvalte samfunnets velferdspolitik og de har myndighet til å ta avgjørelser på vegne av samfunnets medborgere.

En barnevernsarbeider kan dermed risikere å utøve urimelig maktbruk på vegne av samfunnet. En spesiell form for ekskludering i den profesjonelle samtalen, har å gjøre med vår tendens til å tenke kategoriene «vi» og «de andre». En ekskludering det er vanskelig å gjøre noe med, fordi den ofte skjer ubevisst (Svare 2006).

Institusjonell makt kommer til uttrykk gjennom regler, rutiner, normer og strategier.

Institusjonelle mekanismer som regulerer samhandling og setter rammer for utøvelse av praksis. Gjennom sine faglige kunnskaper og sitt profesjonelle språk kan barnevernsarbeidere også utøve definisjonsmakt⁶, både i forhold til hvilke rammer man forstår problemer innenfor og i forhold til hvilke løsningstiltak eller endringsforslag som presenteres som nyttige eller riktige. En versjon av denne type maktbruk omtales gjerne som paternalisme, som betyr at den profesjonelle gir uttrykk for å vite hva som er best for klienten og at det er den profesjonelle som avgjør hvilket tilbud som skal iverksettes uten å ha en reell dialog med klienten. De som blir utsatt for denne type makt kan gjerne føle seg lite lyttet til og hjelpeløse.

Kritisk teori kan bidra til å analysere og forstå rådende diskurser og eventuell skjult maktbruk, og til å forstå strømninger i samfunnsutviklingen og profesjonsfeltene. Kritisk teori innebærer å stille spørsmål til gjeldende samfunnsparadigmer, hvor man i større grad bevisstgjør seg aksepterte sannheter og lignende (Jensen og Ulleberg 2011). Teorien har altså ikke bare til hensikt å forklare, men også å utfordre og aktivt bidra til å forandre samfunnet.

2.4.3 Fra empowerment til samskaping?

Empowerment knyttes til individer og grupper som er, eller har vært i en avmaktssituasjon og hvordan de kan komme seg ut av denne avmakten. Innenfor helse- og sosialfagene betraktes empowerment som et radikalt begrep og empowerment-tenkningen har et samfunnskritisk utgangspunkt. Utgangspunktet er å styrke de avmektige slik at de kan få økt selvtillit, bedre selvbilde, økte kunnskaper og ferdigheter (Askheim 2012). Barnevernsarbeideres rolle blir å bidra til denne prosessen på ulike måter. Ifølge Askheim (2012) er empowerment i ferd med å utvikle seg til et begrep uten noen klar kjerne, der det opprinnelige samfunnskritiske grunnlaget blir borte og begrepet blir brukt til å rettferdiggjøre mye innen profesjonell

---

⁶ **Definisjonsmakt:** Med begrepet menes en makt til å definere og beskrive virkeligheten, altså en makt til å få gjennomslag for sin versjon av virkeligheten (Jensen og Ulleberg 2011: 199).

praksis. Denne kunnskap danner grunnlag for å møte barnevernsarbeiderens arbeid med en kritisk holdning og vurdere hvilke agendaer barnevernsarbeidere har når de anvender begrepet empowerment.

2.4.4 Brukermedvirkning

Psykolog Øyvind Kvello (2010) har definert begrepet brukermedvirkning som en aktiv involvering av mottakeren av tjenesteytelser fra og med planlegging, til og med evaluering av tiltaket/tjenesteutøvelse. Demokratiseringen av samfunnet har påvirket relasjonen mellom profesjonsutøver og klient i en mer likeverdig retning. Også innen fagfeltet har en endret synet på dette, ved at en nå i større grad argumenterer for at kvaliteten på det faglige arbeidet økes ved å inkludere klientene mer aktivt i forandringsarbeidet.

To viktige bidragsyttere til en mer demokratisk praksis, hvor prinsippet om brukermedvirkning tas på alvor er familieterapeutene Harry Goolishian og Harlene Anderson, begge med klinisk praksis i Galverston i Texas. De har i stor grad vektlagt omsorg og reell dialog mellom profesjonsutøver og klient, som avgjørende for å unngå manipulasjon og maktutøvelse i terapi. De ønsket en mer genuin dialog, hvor terapeuten i større grad var i språket sammen med klientene, gjerne en samtalepartner blant flere samtalepartnere, med et likeverdig forhold og med gjensidig respekt for hverandre. Disse innspillene har også inspirert andre yrkesgrupper og bidratt til en mer samskapende praksis (Hårtveit og Jensen 2004).

2.5 Erfaring og skjønn

Eriksen og Molander (2008) omtaler profesjonsutøvere som «portvakter som regulerer og tildeler skjønnbaserte goder». De hevder at erfaring og skjønn utvikles gjennom systematisk og langvarig praksis. Videre bidrar erfaring og skjønn til å tolke og forstå forskningen og fagkunnskapens generelle regler for praksis, hvor en tilpasser og anvender disse reglene i forhold til enkeltsaker. Allmenne handlingsregler gir nemlig sjelden entydige konklusjoner om hva som bør gjøres i de konkrete sakene. Lover, forskrifter og annet regelverk kan tolkes ulikt, og innenfor de gitte rammeverkene vil profesjonsutøvere ha mulighet til å etablere sin praksis, som dermed kan bli ulik fra sted til sted. En formalisering gjennom lovgivning og retningslinjer, gir med andre ord ingen garanti for barnevernsarbeideres praksis.

Innen begrepene erfaring og skjønn inngår den profesjonelles private og personlige livserfaring. Elementer som vil være med og forme profesjonell praksis (Jensen og Ulleberg 2011). En kan si at kulturelle verdier og tradisjoner innvirker på samfunnets normer og holdninger, som igjen kommer til uttrykk gjennom barnevernsarbeiderens praksis. Barnevernsarbeidere vil videre kunne gjenkjenne og forbinde klientenes historier og erfaringer fra eget personlig og privat liv. Hvem de er som personer, hvilke erfaringer og verdier de er preget av, vil også være med å påvirke hvordan de utøver sitt profesjonelle arbeid. Professor Per Jensen (2008) har brukt begrepet *ressonans*, for å beskrive og forstå hvordan familieterapeuters personlige og private erfaringer påvirker deres terapeutiske praksis. Selv om begrepet opprinnelig ble utviklet i forhold til terapeuter, gir det også mening i forhold til analyse av møtet mellom barnevernsarbeider og involverte i en samværsak. Barnevernsarbeideres møte med klienter vil kunne minne om noe fra egen historie, som i neste omgang vil påvirke hva vi velger å legge vekt på og hvordan en velger å handle i forhold til klientene.

3 Forskningsprosessen

Kunnskap om hva barnevernsarbeidere tenker om samvær og hvordan samvær håndteres av barnevernsarbeidere, kan undersøkes fra ulike perspektiver og ved bruk av forskjellige metoder. Beslutninger om hvilken fremgangsmåte en skal benytte seg av, undersøkelsens valg av design, er å akseptere en ”pakkeløsning” som i stor grad både omfatter teknikk for datainnsamling og for analyse. Fremgangsmåten trenger ikke være ”rendyrket”, eller gjensidig utelukkende. Forskningsopplegg kan være *hybrider*, basert på trekk fra flere design (Ringdal 2001). Jeg har brukt en kvalitativ metode, i forsøk på å finne ut hvordan barnevernsarbeidere forstår og håndterer samvær mellom barn og foreldre i etterkant av en omsorgsovertakelse. Kvalitativ forskning blir i stor grad benyttet innenfor samfunnsforskning og legger generelt mer vekt på forståelse fremfor forklaring (Tjora 2012). Jeg har videre valgt å benytte meg av Kirsti Malteruds analysemodell (2011), *systematisk tekstkondensering*, for å bearbeide informasjonen fra informantene. Før jeg fortsetter med å redegjøre for hvordan jeg har gjennomført mitt forskningsprosjekt, vil jeg gi en kort redegjørelse for den vitenskapsteoretiske forankringen som ligger til grunn for hele prosessen.

3.1 Vitenskapsteoretisk forankring

Jeg vil her understreke at den metodiske tilnærmingen jeg benytter meg av i dette prosjektet, har en postmoderne forankring. Her fremheves språkets betydning og i følge dette perspektivet utvikles forskningskunnskap som et resultat av den relasjonen som skapes mellom forsker og de som blir studert. Kunnskapen er derfor ikke nødvendigvis overførbar til andre situasjoner, og resultatene avhenger av hva forskeren hevder er gyldig kunnskap. Denne forskningen bryter radikalt med den tradisjonelle positivistisk orienterte forskningen, som betrakter vitenskapelige fakta som objektive (Thagaard 2009).

Tradisjonelt har det gått et nokså skarpt skille mellom metodologiske tradisjoner. Innenfor det positivistiske paradigme⁷, blant annet basert på filosofene Renè Descartes (1596-1650) og Auguste Comte (1798-1857) sine ideer, er hovedhensikten å oppnå ”absolutt sikker kunnskap”. Formålet er å utvikle en vitenskapelig metode som kan benyttes på alle

---

⁷ **Paradigme:** Begrepet gjelder de til enhver tid gjeldende rammene en vitenskap må holdes innenfor, for å kunne kalles vitenskap. Paradigmer danner mønster for et fags arbeid. Langsomt oppløses mønstrene ved at vitenskapen konfronteres med stadig nye problemer den ikke er i stand til å løse innenfor rammeverket som finnes (Jensen og Ulleberg 2011).

fenomener. Dette vitenskapssynet er basert på at mennesket er rasjonelt og at alt har en årsak og en virkning. Ved bruk av menneskets intellekt og fornuft vil vi ved matematikkens språk og fysikkens lover få absolutt sikker kunnskap om alle fenomener, også i sosiale samspill og sosiale fenomener. Kvantitativ metode finner vi tradisjonelt innenfor denne tradisjonen (Thornquist 2003).

Fenomenologi og hermeneutikk oppsto som en motkraft til positivismen. Fenomenologien ble introdusert av Edmund Husserl (1859-1938) rundt år 1900, og har senere videreutviklet seg i flere retninger. Fenomenologi har tro på at kunnskap om et fenomen kun kan oppnås og erkjennes gjennom menneskers egne opplevelser og erfaringer, mens hermeneutikken er basert på en tro på at mennesker er fortolkende i sitt vesen og dermed tolker egne og andres erfaringer for å skape mening (Kvale og Brinkman 2009). Jeg har valgt å benytte meg av en hermeneutisk- fenomenologisk tilnærming slik at jeg kan kombinere hermeneutikkens fortolkningsmuligheter med fenomenologiens fokus på enkeltmenneskets opplevelse og erfaring, i mitt tilfelle knyttet til samværsvurderinger og praksis (Thagaard 2009). Formålet med min studie er å belyse og få frem spesielle sider ved tema samvær mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse. Ved å samtale med barnevernsarbeidere om deres opplevelser, får jeg muligheten til å ta del i deres livsverden, samtidig som jeg fortolker ut fra egen erfaring, for å skape mening.

Et hovedpunkt i hermeneutikken er den *hermeneutiske sirkel*, eller den *hermeneutiske spiral*, som kort sagt handler om at vi må forstå helheten ut i fra delene og delene ut i fra helheten. Når vi forstår en del vil det ha innvirkning på vår forståelse av helheten. Vår nye forståelse kan videre føre til at de ulike delene ses på en ny måte, som kan føre til en ny forståelse og påvirke helhetsforståelsen (Thornquist 2003). Ved hjelp av denne modellen kan en si at forståelsen utvikles gjennom en bevegelse frem og tilbake mellom del og helhet, slik at vi på den måten kan oppnå en dypere meningsforståelse. I analyse og tolkning vekslet jeg hele tiden mellom de ulike delene og helhet. Da delene gav meg ny forståelse, så jeg helheten på en ny måte, som videre ga en ny forståelse av delene. Dette førte etter hvert til ny innsikt og en dypere forståelse.

Med dette som utgangspunkt kan en altså bare oppnå kunnskap om menneskers unike oppfatning av de fenomen som undersøkes, og mennesket ses ikke på som bare rasjonelt. Det konstruktivistiske paradigme, med blant annet filosofene Martin Heidegger (1889-1976),

Paul Ricoeur (1913-2005) og Kenneth Gergen (1935-) i spissen, vektlegger den individuelle måten vi mennesker konstruerer vår forståelse av verden og oss selv på. Deres oppfatning er at det ikke finnes noen objektiv sannhet når det gjelder intra-psykologiske forståelser eller fenomen som oppstår i mellommenneskelige relasjoner. Sosialkonstruksjonisme handler om hvordan konstruksjonene blir til og utvikler seg i et sosialt fellesskap (Hårtveit og Jensen 2004). Fenomenologi, hermeneutikk og konstruktivisme tilhører alle en kvalitativ forskningstradisjon (Thornquist 2003).

3.2 Eget ståsted i forhold til valg av metode

Jeg har etter hvert tilegnet meg en konstruktivistisk grunnholdning, som er med på å styre min oppmerksomhet og interesse for hvordan barnevernsarbeidere forstår seg selv og ulike fenomen, hvordan deres forståelse påvirker deres valg og bidrar til å skape endring. Med tanke på å kunne representere flere mulige forståelser og ikke absolutte sannheter, bygger mitt forskningsprosjekt likevel på teori og empiri som er forankret i begge paradigmer. Mine forskningsspørsmål, som naturligvis også er basert på egen grunnholdning, har bidratt til at det ble naturlig for meg å velge en kvalitativ metode. Det finnes flere forskjellige metoder innenfor kvalitativ forskning som kan gi innsikt i informantenes egne opplevelser, følelser og tanker (Langdridge 2006). Jeg har imidlertid valgt å benytte en fenomenologisk/hermeneutisk forskningsmetode, for å forsøke å besvare min problemstilling.

Som metodisk tilnærming krever fenomenologien at forskeren må forsøke å frigjøre seg fra de forutinntatte ideene en har om det som skal undersøkes. Hensikten med dette er at forskeren skal være i stand til å beskrive ”selve fenomenet” og ikke ta med egne holdninger og antagelser. Som om det var første gang en ble bevisst det aktuelle fenomenet (Ibid). I praksis er dette en komplisert prosess, til tross for egen overbevisning om at absolutt objektivitet og upersonlig avstand til det man undersøker er umulig å gjennomføre. Ved å reflektere rundt tema og skrive ned mine tanker før jeg satte i gang med å innhente informasjon, ble jeg mer bevisst egne forutinntatte ideer. Som tidligere nevnt handlet min forforståelse blant annet om at vurderinger vedrørende samvær både var underdokumentert og mer eller mindre automatisert. Med en større bevissthet omkring egen forforståelse oppdaget jeg at det ble lettere å undersøke fenomenet fra forskjellige vinkler når prosessen først var i gang.

For å få innsikt i barnevernsarbeidernes erfaringer knyttet til samvær i omsorgssaker, forsøkte jeg å fange opp den individuelle opplevelsen, samtidig som jeg også prøvde å få tak i den generelle opplevelsen ved å se på sammenhenger og fellestrekk mellom de ulike informantene. Min fortolkning må imidlertid ikke forstås som forsøk på å nå frem til lovmessige sannheter eller entydige virkeligheter, men som et ønske og en mulighet for å bringe frem flere forståelser av et fenomen.

3.2.1 Mulige begrensninger ved mitt valg av metode

Om jeg hadde valgt å benytte meg av en annen analysemetode, eksempelvis diskursanalyse, ville jeg i større grad vært opptatt av hva barnevernsarbeiderne forteller om egen forståelse og de sannhetene de gir uttrykk for å være styrt av. Diskurser blir også nevnt i denne oppgaven, men mitt fokus har i den forbindelse vært å påpeke hvordan disse påvirker informantenes valg og måten de håndterer samværsspørsmål på, mer enn å tydeliggjøre hvilken betydning diskursene har for dem. Metoden har i tillegg begrensninger ved at informantenes fortellinger ikke ses i lys av for eksempel kjønn, posisjon, sosioøkonomiske- og sosiokulturelle variabler. Et større fokus på dette ville kanskje vist et større mangfold og flere nyanser.

Metoden er videre basert på informantenes opplevelser og forståelser presentert gjennom deres språk, og fortolket av meg (Thagaard 2009). Ved at jeg har valgt å intervju informantene i stedet for å observere dem i praksis, tar jeg utgangspunkt i hva de selv forteller og mister muligheten for å kunne si noe om deres håndtering av samvær gjennom å tolke deres handlingsvalg og samhandlingsprosesser. Under deler av intervjuene fikk jeg noen ganger følelsen av at informantene refererte fra innlærte rutiner og interne føringer, med hensikt i å gi meg «riktig» informasjon om deres praksis. Da det var informantenes erfaringer, holdninger og egne synspunkter som var mest interessant for meg å lære mer om, kunne det kanskje ha vært nyttig og heller benytte meg av andre måter å innsamle intervjudata på. Eksempelvis via fokusgruppe, hvor flere, gjerne fra samme fagmiljø, snakker sammen om egne opplevelser knyttet til fenomen (Malterud 2011).

3.3 Innsamling av data

Jeg vil vise hvordan jeg systematisk arbeidet og reflekterte rundt de valg jeg stadig måtte foreta meg underveis i prosessen. På den måten blir min fremgangsmåte og mine resultater tilgjengelige for andres innsyn og utfordring.

3.3.1 Planlegging og rekruttering

Mitt valg av informanter er basert på *et strategisk utvalg*, der informantene har spesifikke egenskaper og kunnskaper knyttet til problemstillingen min (Thagaard 2009). Jeg ønsket å komme i kontakt med informanter jeg tenkte ville være engasjerte i temaet og som hadde erfaring nok til å formidle fyldige og nyanserte historier.

Informantene jeg valgte å henvende meg til i denne studien er enten sosionom eller barnevernspedagog og arbeider alle som saksbehandlere i barneverntjenesten. Alle har over to års erfaring med arbeid i barneverntjenesten og alle er kvinner. Kjennetegnet ved mitt utvalg er at alle informantene til daglig arbeider med tilrettelegging av og vurderinger knyttet til samvær mellom barn som er under offentlig omsorg og deres foreldre.

En av informantene arbeider i samme barneverntjeneste som meg selv. Ved å forske i egen kultur, på egen arbeidsplass, kan jeg lettere oppnå forståelse for informantenes situasjon ved at jeg deler mange av de samme erfaringene som informantene. En utfordring som Wadel (1991) likevel peker på i denne forbindelse, er knyttet til muligheten til å få innsikt i de sidene av kulturen som informantene så vel som forskeren tar for gitt. Felles erfarings- og kunnskapsbakgrunn kan føre til at jeg ikke like lett evner å stille spørsmål ved forhold som synes selvsagte innenfor den kulturen vi arbeider innenfor. I forsøk på å ta denne utfordringen på alvor, bestemte jeg meg også for å oppsøke informanter fra en annen barneverntjeneste enn der hvor jeg arbeider selv. To av informantene har kjennskap til hverandre, da de jobber ved samme barneverntjeneste. Ifølge Thagaard (2009) kan dette bidra til å begrense muligheten til å få frem et nyansert materiale. En begrensning jeg tenker jeg hele tiden var bevisst underveis i prosessen, og særlig når jeg i etterkant skulle analysere det materialet som var fremkommet.

Av hensyn til oppgavens omfang og av tidsmessige årsaker vurderte jeg i utgangspunktet fire informanter som tilstrekkelig, for å kunne belyse den aktuelle problemstillingen. Utvalget er ikke særlig stort, består kun av kvinner og representerer ikke saksbehandlere med mindre enn to års erfaring fra barneverntjenesten. Wadel (1991) hevder likevel at representativitet kan

ivaretas, hvis egne funn kan kobles til annen empiri, slik at funnene kan sies å ha relevans også for andre. Etter å ha gjennomført de tre første intervjuene satt jeg igjen med en opplevelse av at jeg allerede hadde fått et fyldig og nyansert datamateriale. Informantene var stort sett opptatt av de samme temaene, og jeg vurderte omfanget som tilstrekkelig til å kunne svare på hvordan barnevernsarbeidere forstår og håndterer samvær mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse. Malterud (2011) kaller det for et *metningspunkt*, når man vurderer at ytterligere datainnsamling ikke tilfører ny kunnskap. Begrepet er hentet fra metoden Grounded Theory, som ble utviklet av Glaser og Strauss på 1960-tallet.

Før jeg kontaktet informantene, tok jeg kontakt med Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD) angående søknad om tillatelse til gjennomføring av prosjektet. På grunnlag av at intervjuopptakene skulle overføres til data for transkribering, måtte jeg sende søknad om godkjenning. Jeg sendte også inn informasjonsskriv (vedlegg 1), samtykkeerklæring (vedlegg 2) og intervjuguide (vedlegg 3), da dette var påkrevd. Søknaden ble godkjent (vedlegg 4).

Den første informanten jeg valgte å ta kontakt med, var en jeg kjente og som jeg visste hadde mye erfaring med omsorgssaker. Denne informanten ble i utgangspunktet spurt om å bistå som pilot for forskningsprosjektet, hvor hensikten først og fremst var at jeg skulle få øvd meg og testet ut hvordan intervjuguiden virket. Etter at intervjuet var gjennomført og jeg var begynt å arbeide med transkripsjonen fant jeg imidlertid så mye interessant informasjon, at jeg bestemte meg for å be om samtykke til å få bruke materialet som en del av prosjektet. Informanten samtykket til dette. Jeg valgte deretter å henvende meg til barnevernsleder i en annen kommune og ba om bistand til gjennomføring av forskningsprosjektet mitt, med en påfølgende kort presentasjon av meg selv, tema og formål med prosjektet på et avdelingsmøte for hele omsorgsavdelingen. Tilbakemeldingene fra barnevernsarbeiderne var positive, og de som var interesserte i å delta i prosjektet skrev ned navnet sitt på en liste etter møtet. Jeg tok videre kontakt med de aktuelle informantene personlig. Jeg hadde på forhånd utarbeidet et informert samtykke⁸ som informantene gjorde seg kjent med og undertegnet, før intervjuene ble gjennomført.

---

⁸ **Informert samtykke:** Innebærer at deltakere skal kjenne forskningsprosjektet godt nok til å ta stilling til om de ønsker å bidra med sin kunnskap eller ikke. Deltakerne skal på forhånd vite hvordan data skal innsamles og håndteres, og også ha mulighet til å reservere seg fra prosjektet (Malterud 2011).

3.3.2 Intervjuguide

Thagaard (2009) mener at det er viktig å ta hensyn til at selve intervjusituasjonen kan påvirke det informantene prøver å formidle. Jeg brukte derfor tid på å tenke gjennom rammene rundt selve intervjuet. Jeg forberedte nøye den informasjonen som skulle bli gitt til informantene i forkant av og i forbindelse med gjennomføringen av intervjuene, planla hvor intervjuet skulle foregå og hvilke tekniske hjelpemidler jeg skulle benytte meg av.

For å gjøre selve intervjusituasjonen så enkel som mulig for informantene, ble intervjuene gjennomført på deres egen arbeidsplass.

I forkant av intervjuet ble det utarbeidet en intervjuguide⁹. Når jeg satte opp intervjuguiden i forkant av intervjuene, var spørsmålene knyttet tett opp mot min problemstilling og grundig gjennomtenkt på forhånd. For å sikre tilstrekkelig informasjon om det jeg ønsket å undersøke, måtte jeg imidlertid stille oppfølgingsspørsmål, fortolkende spørsmål, spesifiserende spørsmål samt be om utdypende svar fra informantene. Under intervjuene tok jeg altså utgangspunkt i intervjuguiden, men gjorde noen forandringer underveis, som å omformulere spørsmål eller sløyfe noen spørsmål hvis de allerede var besvart. Jeg stilte videre oppfølgingsspørsmål og åpnet på slutten av hvert intervju for at informantene kunne komme med informasjon som jeg ikke hadde vært opptatt av gjennom mine spørsmål. Jeg gjennomførte det som i litteraturen er omtalt som semistrukturerte intervju (Thagaard 2009).

Spørsmålene og måten de er formulerte på, er nøkkelen til gode og fyldige svar, som igjen vil kunne være med på å gi en mer utfyllende datadel. Allerede under intervjuet startet analyseprosessen ved at det ble stilt oppfølgingsspørsmål, som for eksempel ”Kan du si noe mer om det? ”Forstår jeg det riktig når du sier at?”. Disse spørsmålene bidro gjerne til at informantene omformulerte svarene sine, og jeg fikk en bekreftelse på om jeg hadde forstått informantene riktig. I tillegg fikk jeg mulighet til utdypende kommentarer fra informantene når informantene ble konfrontert med det som var blitt sagt. Denne teknikken er også med på å kommunisere til informantene at man som forsker er interessert i det som formidles, og dette kan igjen oppmuntre informantene til å føle seg trygg. Informanten kan få en opplevelse av at informasjonen som gis er relevant og interessant, som igjen kan bidra til at han ønsker å fortelle mer. Kvaliteten på det originale intervjuet er ifølge Thagaard (2009) avgjørende for kvaliteten på det videre arbeidet etter intervjuene.

---

⁹ En **Intervjuguide** inneholder forslag til rekkefølgen av temaene intervjueren søker informasjon om (Thagaard 2009:99).

Alle intervjuene ble tatt opp på lydbånd. På den måten sikret jeg alt av informasjon som fremkom i intervjuene, i tillegg til at dette gav meg anledning til å kunne transkribere¹⁰ samtalene i etterkant. Jeg overførte de uttalte ordene ord for ord til skrift, så nøyaktig som mulig, uten å korrigere noe av det som ble sagt. For å kunne definere konteksten i intervjuene, ble også mine spørsmål og utsagn viktige å inkludere i transkripsjonen. Lydopptakene ble slettet umiddelbart etter at transkripsjonen var gjennomført.

3.4 Etiske betraktninger ved masterstudiet

Ved gjennomføring av prosjektet var hensynet til informantene det viktigste hensynet å ta. Gjennom informert samtykke fikk informantene informasjon om tema og formål, samt mulige risikoer og fordeler ved å delta i forskningsprosjektet. Min interesse for å høre informantenes erfaringer ble understreket, som utgangspunkt for økt innsikt og kunnskap om tema. Hensikten med å velge denne fremgangsmåten var å forsøke å etablere et samarbeid preget av tillit, hvor informantene kunne være fortrolige med min rolle som forsker. Gjennom et skriftlig samtykke og ved å etablere en visshet om at informantene når som helst kunne trekke dette tilbake, er prinsippet om frivillighet ivaretatt. Av hensyn til sensitiviteten og sårbarheten til personer og tema, er videre prinsippet om anonymisering av all identifiserbar informasjon overholdt, så godt som dette lar seg gjøre. Informasjonen er brukt med varsomhet og oppbevart nedlåst når det ikke har vært i bruk, gjennom hele forskningsperioden og frem til alt blir makulert etter oppgavens sensur i 2014.

Et etisk dilemma jeg tidvis har kjent på gjennom hele forskningsprosessen og særlig når jeg arbeidet med oppgavens analysedel, er knyttet til min fortolkning av informantens selvforståelse. Thagaard (2009) understreker dette dilemma når han fremhever at tolkning og presentasjon av resultat er forskerens tolkning av informantens selvforståelse, og ikke informantens egen forståelse. Min fortolkning innebærer altså en fortolkning av en allerede fortolket virkelighet.

---

¹⁰ Å **transkribere** betyr å overføre tale til skriftlig form (Langdridge 2006:257).

3.5 Databearbeiding og analyse

Etter at intervjuene var gjennomført og transkribert, var det tid for å stoppe litt opp, tenke gjennom den dokumentasjon som forelå og holde alternative tolkninger og versjoner opp mot hverandre. I forsøk på å identifisere systematikken i prosessen.

3.5.1 Fra tekst til analyse

Analysen skal bygge bro mellom rådata og resultater ved at det organiserte datamaterialet blir fortolket og sammenfattet. Med utgangspunkt i problemstillingen stiller jeg spørsmål ved materialet, og svarene er de mønstrene og kjennetegnene som jeg gjennom systematisk refleksjon kan identifisere og gjenfortelle. Jeg skal forsøke å avklare betydningen av forforståelsen og den teoretiske referanserammen i forhold til mine funn og drøfte resultatene opp mot eksisterende teorier. Jeg skal også ta stilling til betydningen av egen rolle og posisjon gjennom alle ledd i forskningsprosessen. Analyse av kvalitative data innebærer at det kan finnes flere gyldige alternative tolkninger samtidig. Derfor må jeg rapportere hvilke prinsipper og posisjoner som har ført frem til resultater og konklusjoner (Malterud 2011).

3.5.2 Systematisk tekstkondensering

Med utgangspunkt i et fenomenologisk perspektiv valgte jeg å benytte meg av Malteruds analysemodell, *systematisk tekstkondensering*, som fremgangsmåte for å skape oversikt og mening i mitt datamateriale. Systematisk tekstkondensering er en modifisering av Giorgis fenomenologiske analyse. En detaljert og tidkrevende prosedyre, der analysen gjennomføres i følgende 4 trinn:

1. Å få et helhetsinntrykk
2. Å identifisere meningsbærende enheter
3. Å abstrahere innholdet i de enkelte meningsbærende enhetene
4. Å sammenfatte betydningen av dette (Malterud 2011:98).

Med utgangspunkt i disse trinnene vil jeg først kort gjengi hvordan jeg valgte å gjennomføre min analyse, før jeg i neste kapittel skal presentere de forskningsfunnene jeg fant.

Fra villnis til temaer

Arbeidet med selve analysen startet allerede mens jeg intervjuet informantene. Jeg skrev ned tanker og refleksjoner som jeg ble opptatt av i forbindelse med intervjuene, og mens jeg holdt på med transkriberingen. Etter at transkriberingen var gjennomført satt jeg igjen med rundt 60 siders tekst. På dette tidspunktet ble det nyttig for meg å også skrive ned noen tanker og hypoteser, som fortalte noe om hva jeg allerede trodde jeg visste om tema. Det var hjelpsomt å sette min egen forforståelse midlertidig til side, for å videre aktivt utforske det materialet som lå foran meg.

Første ledd i bearbeidingen var en grundig gjennomgang av hvert enkelt intervju, der jeg markerte sitater som jeg mente hadde sammenheng med problemstillingen, og jeg noterte stikkord i marginen. Dette gjorde jeg flere ganger, samtidig som jeg fikk medstudenter til å lese deler av transkripsjonene og komme med sine tilbakemeldinger. Jeg gjorde meg grundig kjent med materialet, fikk etter hvert et helhetsbilde og identifiserte sju temaer som informantene snakket om på forskjellige måter.

Fra temaer til koder

Jeg fortsatte så med en systematisk gjennomgang av materialet linje for linje, hvor jeg identifiserte meningsbærende enheter. Tekstbiter som på en eller annen måte bærer med seg kunnskap om ett eller flere av temaene fra første trinn, og som samtidig sier noe som kan bidra til å besvare problemstillingen. Deretter sorterte og fortettet jeg de meningsbærende enhetene i grupper etter koder. Tekstbitene, som etter sitt innhold hadde noe til felles, ble merket med en kode.

Når dette var gjort satt jeg ikke lenger med 60 tekstsider, men med et dekontekstualisert materiale som jeg hadde redusert til fem kodegrupper. Kodegrupper som jeg tenkte ville kunne si noe om barnevernsarbeideres forståelse og håndtering av samvær mellom barn og foreldre etter en omsorgsovertakelse.

Fra kode til mening

Giorgi anbefaler videre en gjennomgang av hver enkelt av de meningsbærende enhetene innen hver kodegruppe, for så å omskrive det konkrete innholdet til abstrakt mening. Jeg fulgte imidlertid Malteruds modifisering, som innebar at jeg heller arbeidet videre med den enkelte kodegruppe som enhet. Jeg oppdaget at innholdet omfattet flere ulike nyanser og

beskrivelser av forskjellige meningsaspekter ved hvert tema. Materialet innen den enkelte kodegruppen ble dermed sortert videre i subgrupper. Hvilke subgrupper jeg fester meg ved, preges av det faglige perspektivet jeg leser mitt materiale ut fra. Jeg tolker teksten ut fra mitt faglige perspektiv og ståsted.

Det var subgruppen som fra nå av ble analyseenheten. Når jeg var kommet så langt i analyseprosessen laget jeg et kondensat for hver subgruppe. Malterud har kalt dette et ”kunstig sitat”. Kondensatet er forankret i data, som bærer med seg det konkrete innholdet fra de enkelte meningsbærende enhetene som er funnet på tvers av intervjuene. Innholdet er omsatt til en mer generell form. Kondensatene brukte jeg som utgangspunkt for resultatpresentasjonen i analyseprosessen fjerde og siste ledd.

Fra kondensering til beskrivelser og begreper

Et mulig kondensat hvor de ulike hovedtemaene i forskningsprosjektet inngår, ville kunne se slik ut:

Jeg mener det er viktig at barn og foreldre får anledning til å opprettholde kontakten etter omsorgsovertakelsen. Det gir dem et grunnlag for å kunne vite noe om sitt opphav og sin historie. Som saksbehandler krever det imidlertid en del tid å planlegge slike treff. Det skal passe for de involverte, egnet sted må gjerne bestilles på forhånd og noen ganger må vi engasjere tilsynsfører som skal være tilstede, for å gjøre situasjonen trygg for barnet. For noen barn er god planlegging avgjørende, for å hindre sterke reaksjoner i forbindelse med samvær. Reaksjoner hos barnet må vi som jobber med dette tåle å forholde oss til, da det skal mye til for å kunne redusere det samværsomfang som fylkesnemnda har besluttet.

I analysens fjerde trinn satte jeg sammen bitene igjen ved å sammenfatte det jeg hadde funnet i form av gjenfortellinger. Med utgangspunkt i de kondenserte tekstene og utvalgte sitater lagde jeg en analytisk tekst for hver kodegruppe. Tekster som formidler noe om hva mitt materiale sier om en utvalgt side av min problemstilling. Disse tekstene representerer resultatene i mitt forskningsprosjekt.

3.6 Undersøkelsens kvalitet

3.6.1 Validitet

All kunnskapsutvikling handler om å finne frem til mer eller mindre relevante versjoner av den virkeligheten som vi ønsker å få vite mer om. Valideringen skal klargjøre mulighetene og begrensningene ved den spesifikke versjonen vi har samlet oss om (Malterud 2011:181).

Spørsmål om relevans gjennom alle ledd i forskningsprosessen kan åpne for viktige overveielser angående gyldighet. En måte å gjøre det på er å stille spørsmål, både til de «verktøyene» en velger å benytte seg av og til hvordan en velger å benytte valgte «verktøy». Refleksjoner rundt dette viser hvordan mine mer eller mindre relevante valg har påvirket den kunnskapen jeg kommer frem til. Punkt for punkt har jeg utviklet egne motforestillinger, som sørger for at jeg ser egne beslutninger og tolkninger i forhold til alternative muligheter. Ifølge Malterud (2011) er dette refleksivitet i praksis. Thagaard (2009) mener i tillegg at forskeren bør gå kritisk gjennom grunnlaget for egne tolkninger, da forskerens egen posisjonering har betydning for de tolkningene som blir fremhevet.

3.6.2 Reliabilitet

”Reliabilitet kan knyttes til spørsmålet om en kritisk vurdering av prosjektet gir inntrykk av at forskningen er utført på en pålitelig og tillitsvekkende måte” (Thagaard 2009:198).

Reliabilitet dreier seg altså om i hvilken grad undersøkelsen kan gjentas av andre, og samtidig frembringe noenlunde samme resultat. For å styrke oppgavens reliabilitet har jeg forsøkt å gjøre prosessen så «gjennomsiktig» som mulig, ved å beskrive hva jeg gjør og tenker i de ulike delene av oppgaven. Mitt teoretiske ståsted, forskningsstrategi og analysemetode preger mine beskrivelser og handlingsvalg. I min resultatpresentasjon vil det komme tydelig frem hva informantene selv har formidlet under intervjuene og hva som er mine egne vurderinger og fortolkninger. Ifølge Thagaard (2009) er dette med på å styrke studiens reliabilitet.

Jeg tenker at validitet og reliabilitet handler om å kunne beskrive de ulike forskningssteg en har gjennomført og vise at man har bearbeidet data på forsvarlig måte. I tillegg handler det også om kritisk refleksjon, omkring eget ståsted og utgangspunkt, samt begrensninger eller alternative måter å forske på som muligens ville medført andre resultater.

3.6.3 Generalisering/overførbarhet

Generalisering handler om å trekke slutninger fra det spesielle til det mer allmenne, for eksempel fra noen personer som er studert til alle personer av samme eller liknende type (Thagaard 2009). Ifølge Malterud (2011) er generalisering et begrep som kan invitere til urealistiske assosiasjoner om allmenngyldig overførbarhet. Hun mener at forskning bare unntaksvis kan levere funn som gjelder alle mennesker, i alle slags samfunn, under enhver historisk betegnelse. I forhold til denne oppgaven blir det mer hensiktsmessig å bruke begrepet overførbarhet om de funn som foreligger, da dette begrepet i større grad åpner for å tenke at det finnes grenser og betingelser for hvordan mine funn kan gjøres gjeldende i andre sammenhenger enn der hvor min studie ble gjennomført. Likevel vil de funn som fremkommer innenfor rammen av mitt forskningsprosjekt, også kunne være relevante i andre situasjoner.

4. Presentasjon av forskningsfunn

I dette kapittelet skal jeg presentere de funnene jeg gjennom analyseprosessen har tolket som mest vesentlige i forhold til å få belyst den problemstillingen jeg har valgt. Som tidligere beskrevet i kapittel 3, under punkt 3.6.2, blir resultatene presentert i form av sammenhengende tekster, artefakt. For å fremheve at funnene er basert på informantenes egen opplevelse, gjengis deres direkte utsagn i kursiv.

Funnene presenteres gjennom følgende 5 kodegrupper;

- 4.1 Samvær – på godt og vondt
- 4.2 Samvær – en vedvarende prosess
- 4.3 Samvær – påvirker barns utvikling
- 4.4 Mot til å handle, eller makt til å la være
- 4.5 Situasjonen består, mens tiden går

4.1 Samvær – på godt og vondt

Hvordan informantene forstår og hva de forbinder med samvær, kommer til uttrykk gjennom deres beskrivelser av tema. Beskrivelser basert på faglig kunnskap og informantenes egne erfaringer med samvær, hovedsakelig knyttet til rollen som saksbehandler. Informantene hevder at de aller fleste barn har noen form for samvær med sine foreldre etter en omsorgsovertakelse, og vektlegger ulike sider av tema gjennom sine beskrivelser.

Gullsitat:

«Hvilken samværsordning som trer i kraft er viktig for barnet etterpå. Med viktig mener jeg ikke nødvendigvis at det er positivt, men at det på godt og vondt vil påvirke barnet sin situasjon i det videre»

Artefakt for kodegruppe nr. 1

Etter en omsorgsovertakelse har barn og foreldre fortsatt rett til samvær med hverandre, om ikke annet er bestemt. Loven ivaretar partenes rettsikkerhet og fylkesnemnda fastsetter et minimumssamvær. Samværsendringer som ikke begrenser foreldrenes rettigheter eller reduserer samværsomfang, kan likevel vedtas uten å involvere fylkesnemnda. Eksempler på

endringer som barnevernarbeider kan bestemme er å ta bort eller redusere tilsyn under samvær, samt utvide samværsomfang.

Det skal sterke grunner til for at en barnevernsarbeider skal kunne redusere eller nekte samvær som er vedtatt av fylkesnemnda. Det må da nærmest foreligge en nødrettssituasjon. Bevisbyrden ligger hos barneverntjenesten og kravet til dokumentasjon er stort.

Barnevernsarbeider må undersøke om bekymringen er knyttet til en engangshendelse, eller om situasjonen er vedvarende dårligere enn når omsorgsovertakelsen fant sted. Hensynet til barnet går foran foreldrenes rett til samvær, om samvær skulle vise seg å være en risiko for barnet.

Gjennom samvær gis barnet mulighet til å opprettholde kontakten med sin opprinnelige familie og egen historie, noe som kan virke positivt om barnets tilknytning til nye omsorgspersoner ikke samtidig brytes ned. Der det er et godt samarbeid mellom barnet, foreldrene og barneverntjenesten og samværene oppleves som trygge, fungerer barna bedre. Det er ingen automatikk i at det åpnes for mer samvær om samvær fungerer godt, men informantene gir uttrykk for at det er lettere å lage samværsordninger utenom det fylkesnemnda har bestemt i slike saker. Eksempelvis i forbindelse med familiebegivenheter og høytider.

4.2 Samvær – en vedvarende prosess

Når fylkesnemnda har fattet en beslutning om samvær er det saksbehandlere i barneverntjenesten som følger opp familien videre og sørger for at det som fylkesnemnda har bestemt blir gjennomført (Ofstad og Skar 2009). Informant B sier følgende om dette arbeidet;

”Når saken har vært oppe til vurdering og det er bestemt hvordan samværet skal være, så tenker man jo; Hvordan blir det best for ungen? Skal samværene være hjemme hos foreldrene eller i et lokale som barneverntjenesten leier til slike formål? Hvem skal være tilsynsfører? Og hvordan vil dette gagne ungen best? Det er veldig forskjellig fra sak til sak”

Informant A sier også noe om dette, og understreker i tillegg nødvendigheten av evaluering gjennom følgende sitat:

«Hvis samvær skal være et gode for barnet, så kreves det tilrettelegging.»

”Hvis en kan dokumentere at foreldre er blitt dårligere enn de var i den situasjonen som ble forelagt fylkesnemnda og at samvær er en belastning for barnet, så reiser barneverntjenesten ny sak for fylkesnemnda. Men dette er tidkrevende.”

Gullsitat:

”Veien blir på mange måter til mens man går.”

Artefakt for kodegruppe 2

Informantene gir uttrykk for at samvær er noe det jobbes mye med og at det ikke er mulig å følge noen faste retningslinjer i dette arbeidet. Hver sak må vurderes og håndteres individuelt, med utgangspunkt i det vedtaket fylkesnemnda har fattet. Fylkesnemndas vedtak er imidlertid hovedsakelig fattet med bakgrunn i hypotetiske vurderinger om en tenkt samværssituasjon, og nemndas vurderinger kommer gjerne lite til uttrykk i vedtakets tekst. Vurderinger omkring samvær er det altså vanskelig å vite utfallet av, før ulike ordninger er prøvd ut. Hvordan en velger å behandle disse sakene varierer altså veldig, og arbeidet med å etablere et hensiktsmessig samarbeid med alle involverte, er det barnevernsarbeiderne som må sørge for.

Tilsyn blir gjerne omtalt som en inngripen i samværsretten, men iverksettes i utstrakt grad både for å trygge og skape innhold i samværssituasjonen, samt for å kontrollere og rapportere i forbindelse med samværene. Fylkesnemnda bestemmer hvorvidt det skal iverksettes tilsyn i forbindelse med samvær eller ikke, så er det opp til barneverntjenesten å bestemme omfang og formen på tilsynet. Behovet for tilsyn melder seg gjerne i situasjoner som fremstår som uavklarte, eller som virker mer eller mindre uhensiktsmessige for barnet. En av informantene sier at det i slike situasjoner kan være vanskelig å få engasjert personer som er villige til å påta seg slike tilsynsoppdrag.

Den samværsordningen som blir bestemt i hver enkelt sak blir nedfelt i en skriftlig avtale mellom de involverte. En samværsavtale som blant annet inneholder en oversikt over når samværene skal være og sier noe om samværets form og innhold. En avtale som bidrar til å skape oversikt og forutsigbarhet, og som gjerne revideres årlig. Barnevernarbeider er i tillegg pålagt å utarbeide en omsorgsplan for alle barn som er under offentlig omsorg, hvor også

bestemmelser omkring samvær inngår. Denne planen er utarbeidet med så store overskrifter, at den skal kunne være gjeldende så lenge barnet er plassert.

Spørsmål og vurderinger knyttet til samvær blir kontinuerlig drøftet mellom barnevernsarbeidere internt på kontorene, for å kvalitetssikre det arbeidet som blir gjort. Samværsendring, enten den er etterspurt av partene eller ønsket av barneverntjenesten, krever en evaluering av gjeldende samværsordning. En aktiv søken etter informasjon om hvordan samvær virker. Barnevernarbeider skal forsøke å ivareta alle involvertes interesser også i evalueringsprosessen. I tillegg til partene selv, blir barnets nye omsorgspersoner og eventuelt representanter fra skole eller barnehage viktige informanter i denne forbindelse. Det vil i tillegg være naturlig å innhente informasjon fra tilsynsfører i forbindelse med evaluering av samvær.

4.3 Samvær - påvirker barns utvikling

Informantene gir i intervjuene ulike eksempler på hvordan samvær kan påvirke barna, på godt og vondt. Informant A sier følgende om barnas mulighet til å lykkes etter en omsorgsovertakelse:

”Det en vet noe om er det at barna har størst mulighet til å lykkes i de fosterhjems plasseringene som har to elementer. Det ene er der barna forstår hensikten med plasseringen og skjønner hvorfor en må vokse opp hos andre, og det andre er når foreldrene aksepterer plasseringen og ikke motarbeider seg denne, slik at barnet havner i en lojalitetskonflikt.”

Informantenes beskrivelser viser et dominerende fokus på hvilke belastninger samvær kan bidra til å skape, og hvordan disse påvirker barna på forskjellig vis. For å understreke dette viser informant C til et konkret eksempel fra egen praksis:

«En ungdom jeg arbeider med, har så sterke reaksjoner at du kan si at en uke hver måned så fungerer hun overhode ikke, på grunn av samvær.»

Gullstat:

«Noen barn viser veldige reaksjoner i forbindelse med samvær og generell fungering kan bli forstyrret.»

Artefakt for kodegruppe 3

Samvær som fungerer dårlig kan føre til at barna reagerer. Reaksjonene kan komme til uttrykk eksempelvis gjennom søvnproblemer, endret temperament, uro, psoriasis utbrudd eller andre kroppslige plager. De kan være synlige både i forkant, under og i etterkant av samværene. Eksempler på samværssituasjoner som kan påvirke barn negativt er samvær hvor barnet involveres i foreldrenes vansker eller deres konflikter med barneverntjenesten, hvor barnet utsettes for mishandling, hvor foreldrene ikke klarer å engasjere seg i barnet, hvor foreldrene ikke dukker opp eller hvor de dukker opp ruspåvirket. I slike tilfeller vurderes gjerne samværsreduksjon, hvor formålet er å sikre barnet trygghet og ro, slik at adekvat utvikling blir mulig. Informantene er enige om at det beste for barna er om de forstår hensikten med plasseringen og deres foreldre aksepterer og ikke motarbeider den beslutningen som er fattet. En slik situasjon fremmer tilknytning mellom barnet og deres nye omsorgspersoner og bidrar til å skape ro.

Motstand mot samvær kan komme fra alle involverte parter. Den kan være tildekket og skjult, eller åpen og direkte. Denne motstanden kan bidra til tautrekking mellom de involverte og skape lojalitetskonflikt og maktkamper. Maktkamper mellom barnet og barnevernstjenesten, eller mellom foreldrene og barnevernstjenesten, som også kan virke utfordrende og i verste fall skadelig for barnet. Uro som i tillegg kan føre til at det blir vanskelig for fosterforeldre å makte oppgaven, som igjen kan føre til at fosterhjem ryker.

4.4 Mot til å handle, eller makt til å la være

Informantene har gjennom ulike innfallsvinkler beskrevet hvordan de opplevde å bli følelsesmessig berørt og personlig utfordret gjennom sin befatning med ulike samværssaker. Informant C forteller følgende om opplevelsen av å måtte forholde seg til både følelsesmessige – og etiske dilemma knyttet til egne samværsvurderinger:

«Dette synes jeg er tungt... jeg vet at på mandag, tirsdag så må jeg ta en telefon og snakke med disse fosterforeldrene som har fått tilbake et barn, som igjen har tatt et skritt bakover... som blir forstyrret i sin hverdag rett og slett, av samværerne.»

Gullsitat

"Av og til sender jeg unger til samvær med en ganske stor klump i magen."

Artefakt for kodegruppe 4

Barnevernsarbeidere kjenner til de forholdene som førte til omsorgsovertakelsen, samtidig som de stadig må forholde seg til barn som reagerer negativt i forbindelse med samvær med sine foreldre. Denne kombinasjonen fører gjerne til emosjonelle utfordringer for dem som har ansvar for oppfølgingen i etterkant av omsorgsovertakelsen. Om barnevernsarbeider blir ytterligere bekymret for foreldrene og den situasjonen de befinner seg i etter at omsorgsovertakelsen har funnet sted, men det ikke foreligger dokumentasjon som gir grunnlag for å hindre samvær, så hender det at barn blir sendt på samvær selv om samværsituasjonen fremstår som uavklart. Informantene gir også eksempler på andre mer eller mindre uhensiktsmessige samværsordninger som blir opprettholdt, som kompromiss, for å hindre at barnet blir involvert i pågående maktkamper.

Informantene kjenner lovens bestemmelser. Likevel gir de alle eksempler på at det i praksis blir gjort noen unntak hvor vilkårene i loven ikke blir overholdt. Unntak informantene er villige til å ta med begrunnelse i barnets beste, og som de ikke har erfaring med at er blitt kritisert eller håndhevet på noe tidspunkt.

4.5 Situasjonen består, mens tiden går

Informantene beskriver også utfordringer knyttet til det de opplever som ressursmangel i barneverntjenesten, og hvordan dette er med på å farge de beslutningene som blir tatt. De beskriver videre egen opplevelse av maktesløshet i forhold til at vilkårene i loven og lang saksbehandlingstid gjerne står i veien for å handle til barnets beste.

Informant B sier blant annet følgende om hvordan systemet også bidrar til å påvirke beslutninger som tas, og hvordan barnevernsarbeideren velger å håndtere spørsmål knyttet til samvær:

”Alle var her enige om at det var greit å avtale noe mindre samvær, men så er det altså kommet pes fra høyere hold om at det må gå gjennom retten, for at man skal kunne sette ned samværet. Dette, selv om man tenker at dette bare skal gjelde for en periode, til foreldrene klarer å komme seg på fote igjen... Det er jo bra at det er en rettsgang og alt det der, men det er noen ganger at ting tar for lang tid.”

Også informant A sier noe om opplevelsen av maktesløshet og hvordan beslutningene som tas også blir farget av hvilke trender som dominerer:

”Altså, dette er en motesak. Det er sjelden at samvær er like godt begrunnet fra fylkesnemnda, som det vedtaket om omsorgsovertakelse er. Dette følger trender. Nå heller trenden mot at barn som er langtidsplassert skal ha lite samvær, men det er ikke lenger tilbake i tid enn ca. 10 år, hvor trenden var at fosterbarn skulle ha mye samvær... Så dermed er det fortsatt mange barn i dag med omfattende samværsvedtak, som ble fattet for 10 år siden. Mens de, hvis saken hadde vært oppe i dag, hadde vært inne i en annen trend, hvor de hadde fått mindre samvær.”

Gullsitat:

”Man vil gjerne hjelpe og man ser hva som skal til, men man klarer ikke å få det til fort nok.”

Artefakt til kodegruppe 5

Det samværsomfang som fylkesnemnda fastsetter viser seg gjerne å være lite realistisk, og i tillegg uhensiktsmessig for barnet. Prosessen fra en vurderer at samvær fungerer dårlig til det blir fattet ny beslutning i fylkesnemnda krever både tid og ressurser. Ifølge en av informantene er det her realistisk å regne en tidsramme på inntil 9 måneder. Mangel på ressurser og arbeidspress fører til at en slik prosess gjerne blir nedprioritert, av hensyn til andre lovpålagte oppgaver som barnevernsarbeider også har ansvar for.

Ifølge informantene har det skjedd flere endringer i barneverntjenesten de siste årene, hvilket også preger samværet mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse. De trekker alle frem en markant reduksjon i samværsomfang som den mest fremtredende endringen. De mener endringene har sammenheng med at alvor og kompleksiteten i barnevernssakene har økt, erfaringsgrunnlaget i fylkesnemndene er blitt bedre, i tillegg til at det er fremkommet ny kunnskap om blant annet barns fungering og utvikling. Informant A er videre særlig opptatt av hvordan trender, det samfunnsmessige verdigrunnlaget, også er med på å prege politiske debatter og legge føringer for hva som blir bestemt. Også barnevernsarbeidet blir påvirket av disse trendene. Det har vært glidende overganger, og vi har ikke så mange års erfaring med at det blir tatt såpass begrenset samvær. Informantene ser imidlertid en økende tendens.

4.6 Oppsummering av temaene

Informantene fremstår alle som engasjerte i samtalen rundt tema samvær mellom barn og foreldre etter en omsorgsovertakelse. De reflekterer over samværets betydning, samværets form og innhold, samt effekten av samvær. De er opptatt av hvordan samvær påvirker både de som er direkte involvert, men også hvordan arbeidet omkring samvær påvirker dem selv. Håndtering av samvær etter en omsorgsovertakelse blir fremstilt som kompleks, hvor den enkelte saks unike karakter må vurderes. Informantenes valg og prioriteringer, synes forskjellig. En av informantene har et særlig fokus på relasjonen mellom de involverte og er opptatt av å arbeide kontinuerlig for å bedre kvaliteten på samvær, heller enn å redusere kontakten mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse. De andre to er mest opptatt av hvordan en kan arbeide for en samværsreduksjon, der hvor samvær ikke fungerer tilfredsstillende. Videre ser en at momenter utenfor barnevernsarbeideren, som lovbestemmelser, politiske føringer, organisasjonskultur og mangel på ressurser, også er med på å prege de avgjørelsene som blir tatt.

5 Drøfting av forskningsfunn

I drøftingen tar jeg utgangspunkt i de fem hovedtemaene som er omtalt i kapittel 4. Det første tema, *samvær – på godt og vondt*, handler om samværets betydning for de involverte og hvordan samvær virker. Det andre tema, *samvær – en vedvarende prosess*, handler om hvordan samvær praktiseres av barnevernsarbeidere, mens det tredje tema, *samvær – påvirker barns utvikling*, handler om den effekten samvær kan ha for barna i etterkant av en omsorgsovertakelse. Fjerde tema, *mot til å handle – eller makt til å la være*, omhandler barnevernsarbeiderens makt og muligheter, mens femte og siste tema, *situasjonen består mens tiden går*, handler om de begrensningene barnevernsarbeideren opplever ved at systemet også spiller en rolle og påvirker de beslutninger som tas.

Ved hjelp av informasjon fra informantene, mine punktueringer¹¹ og tolkninger, mener jeg at disse temaene sier noe om hvordan barnevernsarbeidere forstår og håndterer samvær mellom barn og foreldre i etterkant av en omsorgsovertakelse. Temaene vil jeg drøfte, i lys av tidligere forskning og aktuell teori.

5.1 Samvær - på godt og vondt

At man, naar det i Sandhed skal lykkes En at føre et Menneske hen til et bestemt Sted, først og fremmest maa passe paa at finde ham der, hvor han er, og begynde der. Dette er Hemmeligheden i al Hjælpekunst. Enhver, der ikke kan det, han er selv i en Indbildning, naar han mener at kunne hjælpe en Anden. For i Sandhed at kunne hjælpe en Anden, maa jeg forstaa mere end han – men dog vel først og fremmest forstaa det, han forstaaer. Naar jeg ikke gjør det, saa hjælper min Mereførstaaende ham slet ikke

Søren Kirkegaard 1859

Informasjonen fra barnevernsarbeiderne skaper for meg et inntrykk av at håndtering av samvær er et komplekst arbeid. Den enkeltes saks unike karakteristika må vurderes, både ut fra sentrale samfunnsverdier, internasjonale konvensjoner, norsk lovverk og fagkunnskap.

---

¹¹ **Punktuering:** Begrepet omhandler den måten vi organiserer den tankemessige forståelsen av sammenhenger. Når vi punktuerer en samspillssekvens vil det si at vi tegner et kart, konstruerer en beskrivelse eller skaper en tolkning der vi forstår noe som årsaken til noe annet. Vi konstruerer en måte å forstå virkeligheten på (Jensen og Ulleberg 2011:114).

Barnevernsarbeiderne snakker på forskjellig vis frem betydningen av samvær mellom barn og deres foreldre etter en omsorgsovertakelse, både belastninger og muligheter ved samvær nevnes. Gjennom deres beskrivelser blir jeg opptatt av språkets betydning, fordi språket på en avgjørende måte er med på å fremskape den virkeligheten jeg får øye på.

Barnevernsarbeidere gir i intervjuene tydelig uttrykk for at den kontakten som opprettholdes mellom barn og foreldre, bidrar til å påvirke situasjonen til barnet etter en omsorgsovertakelse. Samvær har altså en betydning for hvordan barnet har det, uansett omfang. For meg gir det mening å tenke om dette som Bateson (2005) gjorde, at samvær er en forskjell som gjør en forskjell. Jeg tenker at samvær ikke bare får betydning for barnet og foreldrene, men også for systemet rundt. Samvær mellom barn og foreldre i en sak vil eksempelvis også påvirke barnets nye omsorgspersoner, ved at forholdet til barnet i forbindelse med samvær gjerne bedres, på grunn av at barnet da lettere forstår sammenhengen og bakgrunnen for omsorgsovertakelsen. Samvær kan også få betydning for barnevernsarbeideren, både for det videre arbeidet med en konkret sak, men gjenre også i forhold til barnevernsarbeiderens arbeid i andre saker. Den nye informasjonen som fremkommer i forbindelse med en samværs sak, danner grunnlag for ny forståelse som kan være nyttig å benytte seg av i søken etter ny kunnskap, som igjen danner grunnlag for ny forståelse. En slik måte å forstå samvær på står på mange måter i kontrast til min opprinnelige hypotese, om at vurderinger knyttet til samvær fremstår som mer eller mindre automatiserte og tilfeldige. En systemisk forståelse av samvær fremhever imidlertid kompleksiteten i dette arbeidet, og peker på barnevernsarbeiderens behov for et solid kunnskapsgrunnlag og en relasjonell handlingskompetanse.

Barnevernsarbeiderne fremhever viktigheten av å opprettholde kontakten mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse, samtidig som de synes å ha et dominerende fokus på de samværs situasjonene som fører til reaksjoner hos barna og bidrar til å hemme deres utvikling. Disse situasjonene synes mer kompliserte for barnevernsarbeidere å håndtere, både praktisk og emosjonelt. For meg kan det se ut som barnevernsarbeiderne tolker reaksjonene hos barnet som uttrykk for barnets sårbarhet, særlig i forhold til sine foreldre. Vissheten om at barn har det vanskelig og befinner seg i risikoutsatte situasjoner tror jeg ligger til grunn for at barnevernsarbeidere i noen tilfeller ønsker å begrense samvær mellom barn og foreldrene etter omsorgsovertakelse. Dette kan i neste omgang føre til at barnet havner i lojalitetskonflikt og opplever skyldpress. Situasjoner som i seg selv er krevende for barnet å

være i og som også kan medføre reaksjoner og påvirke barnets utvikling. Et dilemma jeg tror er vanskelig å unngå i slike komplekse situasjoner, men som barnevernsarbeidere likevel må vurdere og håndtere etter beste evne.

Uavhengig av hvilke utfordringer en står overfor, blir det uansett vesentlig for kvaliteten på samværene å sørge for at det blir etablert en holdning overfor barnets foreldre, preget av respekt, ydmykhet og ønske om et godt samarbeid. Det er mange måter å skape utvikling på, men hvordan barnevernsarbeidere velger å beskrive betydningen av samvær, får avgjørende betydning for hvordan de i neste omgang velger å håndtere samvær. Barnevernsarbeiderens bevissthet omkring eget ståsted og egne holdninger spiller inn på hvilke ord som blir brukt i møte med familiene og hvordan disse blir formidlet. På bakgrunn av dette mener jeg at barnevernsarbeiderens forståelse og medvirkning i prosessene i stor grad bidrar til å påvirke kvaliteten på samværene. Dette forteller meg at barnevernsarbeiderens håndtering av samvær i mange tilfeller ikke handler om hvordan en har det, men hvordan en tar det. Det slår meg samtidig også hvor sårbart dette arbeidet kan være. Avhengig av hvem man møter og hva som vektlegges og prioriteres av arbeidsoppgaver.

Utgangspunktet er at det foreligger en rett til samvær mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse. Nyere forskning viser i tillegg at det i mange tilfeller er veldig viktig for barn å opprettholde kontakten med sine foreldre etter en omsorgsovertakelse. Det foregår imidlertid en diskusjon i fagmiljøene i forhold til om samvær alltid er bra for barnet. Denne diskusjonen baserer seg også på vårt samfunns alminnelige aksepterte oppfatningen, nemlig diskursen om at barn og foreldre hører sammen. Enkelte mener imidlertid at stabile omsorgsbetingelser er viktigere enn kontinuitet (NOU 2000:12: kap. 13 punkt 13.4.1). Jeg vil komme nærmere inn på under diskusjonen i neste avsnitt.

5.2 Samvær – en vedvarende prosess

«Det er alltid hvite flekker på det kartet vi forsøker å tegne; noen forhold vi ikke visste om, eller reaksjoner og hendelser vi ikke kunne forutse»

Johansson og Sundt 2005

Når barnevernsarbeiderne snakker om håndtering av samvær, beskriver de måter å vurdere, planlegge, tilrettelegge, regulere og evaluere samværssituasjoner på. De kan ikke på forhånd

vite hvordan samvær mellom barn og foreldre vil bli, da forslagene fra fylkesnemnda er tuftet på hypotetiske tanker om fremtiden. Barnevernsarbeiderne beskriver hvordan veien blir til mens de går. Jeg tolker det slik at de forsøker å tilrettelegge etter beste evne, basert på generell kunnskap om saksbehandling, men også på grunnlag av tidligere erfaring fra andre lignende saker. Om samvær ser ut til å fungere hensiktsmessig og ingen gir uttrykk for annet, fortsetter de å følge oppsatt plan. Planer som i utgangspunktet er ment å skulle gjelde for lang tid fremover. Utfordringer de møter langs veien, gir imidlertid grunn til å vurdere andre alternative veivalg. Det kan dreie seg om eksplisitt uttalte ønsker fra familien, bekymringsfull informasjon fra tilsynsførere eller barnets nye omsorgspersoner, eller reaksjoner hos barnet i forbindelse med samvær.

Slik ordningen fungerer i dag er det altså lagt opp til en «tabbевote» for gjennomføring av samvær mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse. En foreslått samværsordning skal altså planlegges og testes ut av barnevernsarbeidere, med den risiko det innebærer. Om barnevernsarbeidere ser etter, vil de kunne se effekten av egne vurderinger og handlingsvalg. Dette handler om evaluering, og slik jeg tolker det en vesentlig del av barnevernsarbeiderens lovpålagte oppgaver (Ofstad og Skar 2009). Ved å reflektere over egen mulighet til påvirkning og evaluere underveis, vil de kunne finne ut om det de har besluttet bidrar til å skape eller opprettholde adekvat kontakt og utvikling for de involverte, eller om deres valg og prioriteringer fører til at situasjonen blir uhensiktsmessig for barna. Dette danner grunnlag for å stille spørsmålstegn ved den langsiktige samværsplanleggingen som praktiseres i dag. Hva om det faktisk er slik at samværsituasjonen utgjør en vesentlig risiko for barnet, uten at barnet tar initiativ til å snakke om dette, eller om barnets reaksjoner ikke sees i sammenheng med erfaringer knyttet til samvær? Slik jeg forstår dette legger dagens *tabbевote-håndtering* opp til at enkelte barn blir værende i uhensiktsmessige, og gjerne også skadelige samværsituasjoner, for lenge. Ved å sette samværsvaluering på dagsorden, tvinges imidlertid barnevernsarbeidere til i større grad å se nærmere på hvordan samvær virker for de involverte, og samtidig også se på seg selv og reflektere rundt egen påvirkning og alternative handlingsvalg.

Språket kan i denne sammenheng åpne for noen muligheter og alternative veier videre, men samtidig også lukke for andre (Hertz 2011). Om en velger å ta utgangspunkt i en vitenskapsteoretisk erkjennelse av at virkeligheten avhenger av den som foretar beskrivelsen (Bateson 2005), medfører det en forpliktelse til å omgås definisjonsmakten med stor

forsiktighet. Jeg tenker at dette blant annet innebærer at vi må være bevisst de virkelighetskonstruksjonene vi som fagpersoner er med på å understreke, i kraft av de sammenhengene vi på den måten er med på å fremheve. Barnevernsarbeiderens erfaringer, kultur og verdier preger forståelsen av samværsituasjonen og hvordan denne påvirker barnet. Med en større bevissthet rundt egne erfaringer, diskurser og andre faktorer som er med og påvirker barnevernsarbeiderens handlingsvalg, kan en mest sannsynlig få øye på flere aktuelle og kanskje også mer nyttige handlingsalternativer. Denne bevisstheten kan i neste omgang danne grunnlag for videre refleksjon, i samarbeid med andre fagpersoner, men også gjerne i samarbeid med sakens involverte.

Uansett hvor godt forberedt en samværsordning er, så kan en aldri være helt sikker på at samværsordningen er god nok for barnet. Ut fra en systemteoretisk tankegang mener jeg at dette har sammenheng med at personene som beslutningene angår, omstendighetene rundt og de som foretar vurderingene som ligger til grunn for avgjørelsene, stadig er i endring. Hvordan samarbeidet mellom familien, barnevernsarbeideren og de nye omsorgspersonene utvikler seg ser imidlertid ut til å være avgjørende for muligheten til å bygge bro mellom det vanskelige knyttet til selve omsorgsovertakelsen, og de ressursene som finnes ved å opprettholde kontakten mellom barna og foreldrene i etterkant. Et arbeid som fremstår mest hensiktsmessig der hvor hensynet til barnets beste blir retningsgivende for det som skjer. Hva som er barnets beste er imidlertid et komplisert og sammensatt bilde, som også avhenger av blant annet kultur, tid og sted, barnet og situasjonen for øvrig (Sandberg 2003). Empirien gir også klare holdepunkter for å hevde at avgjørelser om samvær ikke bør være avgjørelser som blir tatt en gang for alle.

Som jeg har vært inne på tidligere er barnevernsarbeiderne på forskjellig vis opptatt av momentene stabilitet og kontinuitet når de argumenterer for sine vurderinger knyttet til endring av samværsomfang. En faglig diskusjon som jeg tenker i hovedsak bygger på en psykologisk forståelse av barns utvikling og tilknytning. Behovsretningen fremholder barnets evner til å knytte seg til andre voksne og erstatte tilknytningen til sine biologiske foreldre med nye foreldrerelasjoner. Stabilitet blir her benyttet som argument for å begrense omfanget av samvær. Objektrelasjonsteori legger på den annen side opp til at de biologiske foreldrene ikke kan erstattes med nye psykologiske foreldre og taler for at kontinuiteten i kontakten mellom barnet og foreldrene bør opprettholdes via hyppige samvær (Egelund og Hastbæk 2003). Barnevernsarbeidernes argumenter veksler, men domineres av behovsretningens

påstander, og et uttalt ønske om å begrense omfanget av samvær i de sakene hvor samværet innebærer store belastninger for barnet. Selv ble jeg veldig inspirert av den ene barnevernsarbeideren som i større grad enn de andre gav uttrykk for å utforske det vanskelige ved samværene, uten stort fokus på å redusere samværsomfang. Gjennom samtaler med de involverte forsøker hun aktivt å forstå og tilrettelegge for alternative måter å organisere samværsituasjonen på, basert på de involvertes ønsker og behov. Noen ganger kreative og kanskje uvanlige måter, som hun gjerne ikke ville fått øye på, eller i det hele tatt ville ha tenkt at kunne være nyttig, om hun hadde vært alene om disse vurderingene. En fremgangsmåte jeg mener anerkjenner familien som eksperter på eget liv, og som gjør dem i stand til å ta aktiv del i egen endringsprosess.

5.3 Samvær – påvirker barns utvikling

«Barn under offentlig omsorg er som andre barn, forskjellige.»

Barnevernsarbeiderne har som sagt et dominerende fokus på de negative effektene av samvær og gir mange eksempler på hvordan de opplever at samvær bidrar til å påvirke barns utvikling. Jeg tenker det er rimelig å forvente at kontakten mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse frembringer erfaringer, følelser og tanker, som gjerne viser seg gjennom reaksjoner hos barnet. Ut fra mitt systemiske ståsted forstår jeg disse reaksjonene som mer eller mindre sammensatte. Det kan eksempelvis handle om at barnet minnes vanskelige opplevelser fra tidligere, eller om barnets positive, negative eller blandede forventninger til samvær. Reaksjoner kan også være uttrykk for usikkerhet knyttet til barnets egen forståelse av hensikten med omsorgsovertakelsen, eller hva som skal skje i tiden fremover. Min tolkning utfordrer til refleksjon rundt barnets reaksjoner i forbindelse med samvær. Refleksjon som kan gi åpning for mer nyanserte måter å forstå barnets reaksjoner på, som igjen kan danne grunnlag for alternative handlingsvalg.

Jeg mener videre at det er vesentlig å trekke frem tilknytning som et aktuelt element i forbindelse med håndtering av samvær. Bowlby (1980) vektlegger trygg tilknytning som utgangspunkt for å utvikle tilstrekkelig selvstendighet. Hans uttalelser medvirker på mange måter i debatten som anerkjenner foreldrenes betydning knyttet til barns utvikling. Synspunkter som i faglitteraturen gjerne omtales som *behovsretningen*. På den annen side har

nyere utviklingspsykologi inspirert til en nyorientering når det gjelder mulighetene for kontinuerlig utvikling. Motargumentene blir ofte referert til som *relasjonsretningen*. Med utgangspunkt i disse nye ideene mener jeg at det avgjørende blir, i hvilken grad barna klarer å oppleve trygghet, tilhørighet og tro på fremtiden, uavhengig av hvem som sørger for disse rammebetingelsene. Opplevelse av trygghet, tilhørighet og tro på fremtiden er altså det som danner grunnlag for fremtidig vekst og utvikling, i den situasjonen barnet befinner seg i etter en omsorgsovertakelse.

Disse tankene støttes av Haviks (2004) forskning og blir i tillegg fremhevet i NOU 2012:5 (kap 8) *Bedre beskyttelse av barns utvikling*, hvor det sentrale temaet ved vurdering av omfang og organisering av samvær påstås å være om samværet vil støtte opp under, eller motarbeide barnets arbeid med å endre sine grunnleggende antagelser om seg selv og andre. Dette peker på et behov for tilrettelegging, som det er forventet at barnevernsarbeideren skal ivareta i etterkant av en omsorgsovertakelse. Hva gjør så barnevernsarbeideren for å bistå med det som skal til for å gjøre samværene til en trygg og god arena for kontakt mellom barn og foreldre i etterkant av en omsorgsovertakelse?

Mitt inntrykk er at barnevernsarbeiderne på forskjellig vis snakker frem denne oppgaven som sentral i deres arbeid med samværssaker. Dette kommer til uttrykk blant annet gjennom måten de planlegger, tilrettelegger og veileder både foreldre og fosterforeldre på, i forbindelse med samvær. En utfordring barnevernsarbeiderne er opptatt av, som jeg tolker som vesentlig å ta hensyn til når samvær skal planlegges og gjennomføres, er barnets lojalitet. Til tross for alt som har skjedd i forkant av en omsorgsovertakelse, aktiverer samvær ofte sterke følelser og lojalitetskonflikt hos barnet, i forhold til egen familie og de nye omsorgspersonene.

Hvor mye barnevernsarbeiderne inkluderer barnet i dette arbeidet, kommer imidlertid ikke tydelig frem i intervjuene. Det kan handle om at jeg i intervjuene ikke utforsket dette godt nok, men det kan også handle om at barna i liten grad gis anledning til å delta i disse prosessene. En slik praksis vil eventuelt trosse lovens vilkår om barnets rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter i forhold som vedrører dem (Lov om barneverntjenester av 1992 § 6-3). Slik jeg tolker dette støtter også nyere forskning nytteverdien av å inkludere barna i beslutningsprosesser, samtidig som den understreker nødvendigheten av å rette oppmerksomheten mot individuelle forskjeller og ta hensyn til barnets alder og modenhet, når det gjelder kommunikasjonsstil og uttrykksmåter.

Ifølge psykolog Arne Blindheim (NOU 2012:5) er det i dag ikke lenger spørsmål om oppvekstvilkår får konsekvenser for barn, men mer hvilke typer oppvekstvilkår som gir hvilke konsekvenser og hvilke faktorer som har dempende eller forsterkende effekt. Med utgangspunkt i Blindheims utsagn er det lett å se for seg barnet som offer for foreldrenes manglende omsorgsevne, med begrenset mulighet til å bistå i egen endringsprosess og i det hele tatt lykkes. Den danske psykiateren Søren Hertz (2011) har derimot, bidratt til en mer positiv og proaktiv måte å forstå barnet på. I en slik sammenheng kan barns adferd og emosjoner også ses på som *invitasjoner* til andre og danne grunnlag for en genuin og insisterende nysgjerrighet etter å forstå og forholde seg til det ikke umiddelbart forståelige. En nysgjerrighet jeg tenker kan bidra til refleksjon i søken etter alternative måter å forstå barns reaksjoner på og mer nyttige måter å håndtere samvær på. Dette er i tråd med en systemisk forståelse, hvor ideene om å tenke på barns reaksjoner som *invitasjoner* er med på å flytte fokuset bort fra individet og heller fokusere på samspill og relasjoner.

Utrykket uante utviklingsmuligheter appellerer til meg og referer til de mulighetene som man kan begynne å ane, når man først setter fokus på dem. Ved og utforske de forskjellene som gjør en forskjell og være på utkikk etter det som er uvanlig, det som er unntak fra regelen eller vanlige mønster. Først da har man mulighet for å oppdage nye mønster eller ny adferd, og ny forståelse kan fremstå. Det handler på mange måter om «*hvilke briller man velger å ta på seg*». De man velger får videre avgjørende betydning for hva man ser, det som ligger til grunn for den forståelse man utvikler og som gir retning for de videre valg man velger å foreta seg.

En slik tankegang åpner også for å tenke muligheten for at barns reaksjoner gjerne ikke kommer som følge av samværene, men kanskje heller som en følge av den omsorgssvikten som førte til selve omsorgsovertakelsen. En kan alternativt tenke at reaksjonene viser seg som følge av generell dårlig fungering hos barnet. Med utgangspunkt i en slik tankegang bør barnevernsarbeiderens håndtering av samvær gjerne være preget av et større fokus på tilrettelegging i forbindelse med samvær, og veiledning av foreldrene i forhold til samværsituasjonen, heller enn forslag om samværsreduksjon. Disse tankene støttes av de engelske forskerne Quinton, Rushton, Dance og Mayes (1997) som har konkludert med at det er de bakenforliggende forholdene, mer enn samværene i seg selv, som påvirker kvaliteten på samværene.

Ved å utforske de mulighetene som oppstår i samarbeid mellom de involverte og ikke møte disse familiene med et dominerende fokus på det som tidligere har skjedd, har en mulighet for å fremme håp og tro på at det ikke er for sent å skape utvikling.

5.4 Mot til å handle – makt til å la være

«Mennesket formes ikke med taushet, men med ord, med arbeid, med handling og refleksjon.»

Paulo Freire 1999

Barnevernsarbeiderne er opptatt av deres emosjonelle utfordringer knyttet til håndteringen av samvær, og gir alle eksempler på hvordan de av ulike årsaker tar sjansen på å opprettholde samvær til tross for stor usikkerhet knyttet til kvaliteten og sikkerheten i samværssituasjonen. Håndtering av samvær mellom barn og foreldre etter en omsorgsovertakelse ser i mange tilfeller ut til å aktivere stor grad av usikkerhet hos barnevernsarbeiderne. Noe jeg tror henger sammen med at en i denne situasjonen ikke med sikkerhet kan vite hvor prosessen fører hen. Jeg mener at denne utryggheten kan føre til at barnevernsarbeidere i noen tilfeller unnlater å handle, selv om de tenker at en endring ville vært nyttig for barnet. Med stor inspirasjon fra ideene til Hertz (2011) tenker jeg at motet får en avgjørende betydning for hvilken tilnærming som benyttes i møte med barn og deres foreldre etter en omsorgsovertakelse. Motet til å holde nysgjerrigheten ved like og dermed sørge for at en ikke henfaller til rutiner og handlingsmåter uavhengig av den konkrete sammenhengen en som barnevernsarbeider måtte befinne seg i. Hvilken tilnærming som benyttes får videre konsekvenser for barnevernsarbeiderens mulighet til å gjøre en forskjell, uansett bakgrunn for vanskelighetene.

Det kan se ut som det er mer eller mindre utfordrende å håndtere samvær mellom barn og foreldre, alt etter hvordan samværene fungerer. Det er uansett et stort ansvar og et krevende og komplisert arbeid for barnevernsarbeiderne å ivareta alle involverte på samme tid. Avgjørelser som vedtas ser ikke bare ut til å være utfordrende for dem det gjelder, men også for de som tar beslutningene. Haugli og Haavik (2010) er også opptatt av barnevernsarbeideres håndtering av samvær i omsorgssaker. De understreker i sine studier hvordan barnevernsarbeideres håndtering av samværssaker i noen tilfeller bidrar til å utfordre barnets tålegrense, gjerne til og med utsetter barnet for direkte fare til fordel for foreldrenes

ønsker og behov. Et paradoks, helt på tvers av lovens bestemmelse om at barnets beste skal være retningsgivende for de beslutninger som tas. Hensynet til samværsretten og til lovens biologiske prinsipp¹² blir av barnevernsarbeiderne brukt som argument for å tilrettelegge for samværsordninger som går på bekostning av barnets interesser og behov. I motsatt fall ser en av den informasjon som foreligger at det biologiske prinsipp i andre tilfeller blir satt til side, for å bedre ivareta barnets behov. Et dilemma som igjen kan bidra til å begrense foreldrenes rettigheter og redusere muligheten for en tilbakeføring av barnet. Beskrivelsene tegner et bilde av at arbeidet med å vurdere og samtidig håndtere samvær, på mange måter handler om en kamp mellom hode og hjertet. Informantene formidler at samvær mellom barn og foreldre både er riktig og viktig, samtidig som de fremhever at samvær i mange tilfeller blir for utfordrende å takle for alle involverte.

En av informantene gir uttrykk for en særlig motivasjon for å møte og veilede foreldrene mellom samværene, som et ledd i å bedre kvaliteten på samværs situasjonen. Det kan tenkes at hun gjør det ut fra en oppfatning om at hennes medvirkning spiller en rolle med hensyn til å skape nye mønstre og utviklingsmuligheter. Med utgangspunkt i en tro på dialogens forandrende kraft (Freire 1999), som oppstår i samskapende samspill mellom de involverte, er jeg overbevist om at barnevernsarbeidere gjennom deres håndtering kan medvirke til en forskjell i kontakten mellom barn og foreldre i etterkant av en omsorgsovertakelse. En slik veiledningssituasjon kan oppleves som en nyttig arena til å fokusere på de ressursene som finnes. En arena hvor de involverte kan komme på avstand fra den usikkerhet, tvil og bekymring som gjerne oppstår i forbindelse med samvær mellom barn og foreldre etter en omsorgsovertakelse. På den annen side kan en slik prosess gjerne stå i veien for, eller unødigg utsette et mer hensiktsmessig arbeid mot en samværsreduksjon.

Hertz (2011) sier at det alltid vil være tvil og usikkerhet forbundet med det å delta i prosesser der det er tale om problemstillinger som det ikke umiddelbart finnes enkle løsninger på. Han fremhever imidlertid fordelene ved å bli værende en stund midt i det komplekse, og mener at det krever mot hos barnevernsarbeideren å ikke trekke for hurtige konklusjoner, som risikerer å bli reduserende og dermed gjerne mindre brukbare for dem som avgjørelsene retter seg mot.

---

¹² **Det biologiske prinsipp** betegner et rådende grunnsyn om at det har stor egenverdi for et barn å kunne vokse opp hos sine foreldre. Respekt for familien står også sentralt i den europeiske menneskerettighetskonvensjonen og FN's barnekonvensjon. Det biologiske prinsipp kommer klart til uttrykk i forarbeidene til loven og i lovens oppbygging (Ofstad og Skar 2009).

Også den finske professoren Jakko Seikkula har vært opptatt av dette fenomenet, i sine studier omkring fenomenet «toleranse for tvil og usikkerhet». Forskningen hans dokumenterer at åpne dialoger med toleranse for tvil og usikkerhet, skaper muligheter for å hjelpe hverandre videre med det som umiddelbart fremtrer som uforståelig (Seikkula og Arnkil 2007). Tom Andersen (2005) var også opptatt av dette og fremhevet nytteverdien av å la tvil og usikkerhet råde en stund, for å fastholde en aktiv og insisterende nysgjerrighet etter å finne en felles plattform for den videre prosessen. Jeg tenker at et slikt utgangspunkt for samhandling legger opp til stor grad av ydmykhet og et respektfullt samarbeid, hvor brukermedvirkning står sentralt.

Barnevernsarbeidernes beskrivelser viser likevel det som Foucault så tydelig hevder; at bruk av makt ikke kan unngås. Makten kommer til uttrykk både gjennom barnevernsarbeidernes beskrivelser, deres vurderinger og handlingene de foretar seg, og gjennom det de lar være å foreta seg. Det blir også tydelig hvor stor betydning barnevernsarbeidernes håndtering av samvær får for de involverte, de som avgjørelsene og handlingene retter seg mot. Med utgangspunkt i denne kunnskapen tenker jeg barnevernsarbeiderens bevissthet omkring egen praksis, og omkring effektene av deres avgjørelser og stadige prioriteringer, blir avgjørende for hvordan de involverte opplever seg møtt, respektert og medvirkende i egen endringsprosess. Vissheten om at slike krefter finnes er altså nødvendig, men trenger likevel ikke å ta fra oss motet til å kjempe for, og ikke gi opp troen på de mulighetene som fortsatt finnes.

5.5 Tiden går, mens situasjonen består

«Bevegelse dreier seg ikke bare om lengden av skrittene som tas, men retningen på skrittene som rent faktisk går»

Søren Hertz 2011

I en arbeidshverdag preget av mangel på ressurser og mengder av lovpålagte oppgaver kreves det mot å velge å prioritere å arbeide med arbeidsoppgaver som ikke er direkte hjemlet i loven. Barnevernsarbeiderne er i intervjuene alle opptatt av hvilken rolle systemet rundt de involverte i en samværssak spiller, i forhold til hvilke avgjørelser som blir tatt. Mens en venter på avgjørelser fra fylkesnemnda, kan en risikere at barn forblir værende i risikofylte

situasjoner i månedsvis. Denne praksis tolker jeg som alvorlig. En situasjon som tilsynelatende fratrar barnevernsarbeideren for ansvar, men som samtidig fremstår i strid med lovens vilkår om at bestemmelsene som tas skal være til beste for barnet (Lov om barneverntjenester av 1992 § 4-1). Lovens bestemmelse om muligheten til å fremme forenklet sak om endring av samværsomfang i denne type saker, blir heller ikke nevnt i intervjuene som et alternativ for å avhjelpe denne situasjonen (Lov om barneverntjenester av 1992 § 7-5, 3. ledd). Lovens bestemmelse innebærer slik jeg tolker denne, at fylkesnemndsleder kan foreta enkelte endringer av et tidligere vedtak om samvær alene, for å unngå lang saksbehandlingstid, i forhold til de sakene hvor samværsituasjoner fremstår som åpenbart skadelig for barnet, eller av andre grunner ikke fungerer hensiktsmessig.

Jeg undrer meg på om grunnen til at denne muligheten ikke blir omtalt i noen av intervjuene henger sammen med at barnevernsarbeiderne ikke er kjent med denne bestemmelsen i loven? Deres mangelfulle kunnskap om hvilke muligheter som finnes, vil i så tilfelle kunne medføre en u hensiktsmessig håndtering av enkelte samværsaker. Dette kan imidlertid forstås på flere måter. En annen tenkelig forklaring på hvorfor dette momentet ikke blir vektlagt i intervjuene kan like gjerne handle om at lovens strenge vilkår for denne type forenklet behandling står i veien for, eller bidrar til at denne bestemmelsen ikke egner seg i praksis og derfor ikke nevnes av barnevernsarbeiderne som en aktuell mulighet.

Jeg har tidligere gjengitt flere filosofer som beskriver hvordan fagfeltet kan bidra til normalisering av samfunnets individer, ved å presentere kunnskap slik at den fremstår som sannhet. Ved å overse betydningen av ressursene i familien og systemene rundt de involverte i en samværsak, risikerer en altså å drive med normaliserende praksis, hvor barna og deres foreldres mulighet til å medvirke i egen endringsprosess i stor grad begrenses. Som jeg allerede har vært inne på fremhever filosofene dialogens betydning, og mener at mennesker som inngår i dialog forløser krefter som kan bidra til at et nytt og bedre samfunn kan oppstå (Svare 2006). Denne kunnskap gir grunn til å være kritisk til den politiske samfunnsmodellen og måten velferdsstaten forvaltes. Med kunnskap om og tro på dialogens samfunnsendrende kraft, kan imidlertid en større tillit vokse frem i forhold til de som tar beslutninger på vegne av andre. Større tro på at de evner å betrakte samfunnet som helhet og at de har mot til å fatte avgjørelser som kommer alle til gode. På den annen side hjelper det lite med kunnskaper om dialogens krefter, kreative planer og tro på endring, om retningslinjer og føringer fra

myndigheter og ledelse setter begrensninger som hindrer barnevernsarbeideren å benytte seg av disse ressursene.

Svare (2006) mener at mye av det som er skrevet om dialogen innen filosofien har bidratt til å skape et bilde av den som en romantisk unntakstilstand. Dialogen blir da som en vakker drøm, som må vike i møte med dagliglivets realiteter. Han mener videre at dialogen er noe vi allerede står inne i, noe som holder oss oppe og gir oss styrke og innsikt som vi ikke kunne ha greid oss uten. Slik jeg ser det blir dialogen som et mektig redskap som det vil være dumt og i verste fall skadelig for barnevernsarbeidere å ikke benytte seg av. Informasjonen fra barnevernsarbeiderne og fra den teori som foreligger skaper i meg liten tvil om at det i tillegg finnes sterke krefter i samfunnet, som truer dialogen og setter begrensninger for barnevernsarbeiderens muligheter til å foreta skjønnsmessige vurderinger. Jeg tenker imidlertid at det ikke bare handler om hvilket redskap man har tilgjengelig for å arbeide, men like mye om hvordan man benytter dette verktøyet i praksis. Metaforen peker på at det ikke holder å lese loven, rundskriv og andre retningslinjer for god praksis, og vite hva som skal til for å kunne forvalte samværssaker. Barnevernsarbeidere må i tillegg øve seg på hvordan de på ulike måter forvalter sine kunnskaper og ferdigheter, hvordan de omgjør dette til god praksis som oppleves nyttig for familiene.

Kvaliteten på det arbeidet som blir gjort handler altså ikke bare om hvilken kunnskap og kompetanse barnevernsarbeidere innehar, men kanskje mer om hvordan de klarer å benytte seg av dette i egen praksis og hvordan kvaliteten på arbeidet kommer til syne og oppleves av de involverte i en samværssak. Hvem er så ansvarlige for å påse at barnevernsarbeiderens håndtering av samvær mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse er av en viss kvalitet? Barnevernsarbeiderne nevner en rekke faglige forum, hvor de får mulighet til å drøfte egne utfordringer og problemstillinger knyttet til blant annet samværsvurderinger. Kontakten med familiene og selve planleggingen og tilretteleggingen i forbindelse med samvær ser imidlertid ut til å håndteres av den enkelte barnevernsarbeider på egenhånd. Informasjonen fra intervjuene gir ikke grunn til bekymring, men danner likevel grunnlag for mine tanker knyttet til kvalitetssikringen av dette arbeidet. For meg er det fortsatt uklart hvem som er ansvarlige for å påse at det arbeidet barnevernsarbeiderne til en hver tid utfører, representerer en slik kvalitet som er forventet av profesjonen. Slik jeg ser det forteller barnevernsarbeidernes egne utsagn om hva de gjør og det de journalskriver at de har gjort, kun noe om hvordan de selv opplever virkeligheten.

5.6 Oppsummering og konklusjon

Lov om barneverntjenester av 1992 sier helt klart at barn og foreldre har rett til samvær med hverandre etter omsorgsovertakelse. Loven og fylkesnemndas generelle utforming av vedtakene om omsorgsovertakelse og samvær legger imidlertid opp til et betydelig handlingsrom og utstrakt bruk av skjønn, i forhold til planlegging, praktisk tilrettelegging og evaluering av samvær. Mine funn viser at barnevernsarbeidere har stor mulighet og makt til å regulere kontakten mellom barn og foreldre i etterkant av omsorgsovertakelse. Hensynet til hver enkelt og til omstendighetene rundt bidrar imidlertid til å komplisere dette arbeidet, samtidig som avgjørelsene gjerne byr på både praktiske og personlige utfordringer for den enkelte barnevernsarbeider. Utfordringer som i noen tilfeller kan stå i veien for å endre u hensiktsmessige samvær, og i verste fall gå på bekostning av barnets behov. Å ta beslutninger i disse sakene krever derfor stort mot.

Informantenes beskrivelser og mine refleksjoner viser at barns reaksjoner i forbindelse med samvær kan forstås forskjellig, men at barnevernsarbeiderens forståelse blir avgjørende for hvordan de velger å håndtere spørsmål og dilemmaer i forbindelse med samvær mellom barn og foreldre etter en omsorgsovertakelse. I tillegg spiller politiske føringer og de organisatoriske prosessene også en rolle i forhold til de beslutningene som blir tatt.

Det som fremstår som tydelig ved avslutningen av dette forskningsprosjektet er likevel at barnevernsarbeiderens håndtering og avgjørelser, basert på den enkelte barnevernsarbeiders forståelse, helt klart spiller en rolle for hvordan kontakten mellom barn og foreldre blir etter omsorgsovertakelse.

6 Avslutning

Motivasjonen til å velge nettopp dette tema som utgangspunkt for mitt forskningsprosjekt handlet i utgangspunktet om min egen interesse for hvordan det går med de barna og familiene som jeg møter, i begynnelsen av en «barnevernsprosess». Hensikten med min studie har hele tiden vært å bidra til en større bevissthet i forhold til effektene av de avgjørelser og handlingsvalg barnevernsarbeidere til enhver tid foretar seg, eller velger å benytte seg av. For å oppnå målet mitt valgte jeg å ta utgangspunkt i problemstillingen; *Hvordan forstår og håndterer barnevernsarbeidere samvær mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse?*

Jeg valgte å ta utgangspunkt i et bestemt tema innen barnevernsarbeid, men ser nå i ettertid at den informasjonen som fremkom, de problemstillingene og dilemmaer som dukket opp underveis kanskje like gjerne kunne ha handlet om andre deler av barnevernsarbeidet. Jeg ser med andre ord en overføringsverdi i den informasjonen som fremkom, både innad i barneverntjenesten og for andre som arbeider med å ta beslutninger som i større eller mindre grad får konsekvenser for andre. Derav oppgavens tittel.

6.1 Med fremtiden i våre hender

Svaret på problemstillingen min ble at barnevernsarbeideres egen forståelse spiller en vesentlig rolle for hvordan samvær mellom barn og foreldre blir håndtert i etterkant av en omsorgsovertakelse. Analysens fem kodegrupper er basert på barnevernsarbeidernes egne beskrivelser, og viser deres forståelse av;

1. *Betydningen av samvær mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse*
2. *Egen påvirkning i arbeidet med de involverte i en samværssak*
3. *Reaksjoner hos barnet og hva som fremmer god utvikling*
4. *Maktbruk*
5. *Forvaltningssystemet, eller velferdssamfunnets betydning for de avgjørelser som blir tatt*

Barnevernsarbeiderens forståelse av blant annet disse temaene blir altså avgjørende.

Avgjørende for hvilke beslutninger barnevernsarbeidere tar og hvordan de velger å handle i hver enkelt sak. Håndtering som vil kunne få avgjørende betydning for hvordan kontakten mellom barn og foreldre blir etter omsorgsovertakelse, og som bidrar til en forskjell på godt eller vondt.

6.2 Veien videre...

Hvilken betydning kan disse funnene da ha, for dagens praksis og fremtidig forskning? Som en avslutning vil jeg kort referere til noen tanker jeg har gjort meg underveis i prosessen vedrørende dette. Mange spørsmål har dukket opp, og vist seg å være aktuelle i tilknytning til mine tolkninger av opprinnelig problemstilling. Jeg vil nå avslutningsvis løfte frem noen av disse, som jeg selv ble mest engasjert i.

6.2.1 Finnes det en foretrukket måte å håndtere samvær mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse?

Slik jeg har tolket forskningsfunnene er i tråd med den systemiske tradisjonen som fremholder at enhver sak må forstås og håndteres unikt. Hadde jeg i motsatt fall valgt å hente mer inspirasjon fra positivismen, ville mine tolkninger gjerne heller dreid i retning av en generalisering eller forenkling av samværssituasjonen, hvor bestemte fremgangsmåter kunne blitt snakket frem som mer eller mindre nyttige. Spesialiserte metoder eller maler for hvordan samvær skal håndteres ville videre kunne bidratt til å gjøre barnevernsarbeidet atskillig enklere. Kompleksiteten som preger mange samværssituasjoner taler imidlertid imot å håndtere samværssaker isolert fra sin sammenheng.

Med en systemisk overbevisning mener jeg at ethvert møte med familier må forstås som et særegent møte. Det som fremstår som hensiktsmessig i forhold til en familie, vil nødvendigvis ikke ha samme nytteverdi overfor en annen familie. Om en ikke er bevisst dette kan mer eller mindre automatiserte, eller forenklete fremgangsmåter fort føre til **faglig kolonialisering**¹³ hvor familiene mister sin mulighet til å medvirke i egen endringsprosess. En måte å unngå dette på er å kontinuerlig sjekke ut de involvertes innspill og være bevisst i

---

¹³ **Faglig kolonialisering:** Begrepet beskriver en prosess i en faglig sammenheng der den profesjonelle benytter sin makt til å påvirke eller styre en klient eller bruker i en bestemt retning, eller handlinger som den profesjonelle har hentet fra egne private og personlige livserfaringer (Jensen og Ulleberg 2011: 318).

forhold til hvordan egne personlige erfaringer bidrar til å påvirke prosessene. Altså stor grad av selvrefleksjon og samarbeid.

6.2.2 Barnevernsarbeidere samarbeider med de involverte i en samværssak, men hvordan?

Som tolkningene mine viser står barnevernsarbeidere overfor ulike utfordringer knyttet til håndtering av samvær mellom barn og foreldre i etterkant av omsorgsovertakelse.

Informantene snakker på forskjellig vis om et samarbeid med de involverte, gjerne via dialog.

Innholdet og kvaliteten på disse samtaler sier informantene imidlertid lite om. Enkelte barnevernsarbeidere vil nok hevde at de samarbeider ved hjelp av etablerte metoder, uten at de involverte gis en reell medinnflytelse, ved at deres stemmer ikke blir hørt eller tatt på alvor. Med *den gode samtalen*¹⁴ som ideal, vil det imidlertid være umulig å samarbeide, uten at de involverte får mulighet til å gi uttrykk for egne meninger eller medvirke til mulige løsningsforslag. Gjennom den gode samtalen må profesjonsutøvere anstrenge seg for å lytte til hva de involverte i en samværssak sier og gi deres stemmer vekt. Her kan kreative arbeidsmåter være nyttige i forhold til å få belyst den enkeltes mening og ønsker.

6.2.3 Er man dermed prisgitt hvem man møter i barneverntjenesten?

Mine forskningsfunn og tolkninger leder mot en positiv besvarelse av dette spørsmålet. En erkjennelse som jeg imidlertid tenker det ville vært nyttig og utforske nærmere. Driver barnevernsarbeidere dermed «*privatpraktiserende barnevernsarbeid*»? Er det nødvendigvis negativt for familier og andre som møter barnevernsarbeidere, eller bør det være slik?

Spørsmålene jeg selv sitter igjen med knyttet til dette forskningsprosjektet er mange og sammenhengene synes komplekse. Faren for å trekke for raske konklusjoner er derfor tilstede. Om jeg hadde valgt en mer omfattende og detaljert fremstilling, kunne jeg gjerne oppnådd en mer nyansert analyse enn det dette forskningsprosjektet gir. Jeg håper imidlertid at de temaene jeg har valgt og mine refleksjoner vil kunne bidra til inspirasjon for barnevernsarbeidere og andre helse –og sosialarbeidere, hvor målet er større grad av selvrefleksjon og et mer kreativt arbeid i møte med barn og deres familier.

---

¹⁴ **Den gode samtalen:** Begrepet betegner en kvalitet ved samtalen mellom profesjonsutøver og bruker eller klient. Samtalen er preget av en likeverdig relasjon, hvor profesjonsutøver bestreber seg på å forstå den andres perspektiv, i forsøk på å hente frem brukernes egne ressurser og ideer (Jensen og Ulleberg 2011).

7 Litteraturliste

Askheim, O.P. (2012). *Empowerment i helse- og sosialfaglig arbeid*. Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo.

Andersen, T. (2005). *Reflekterende processer. Samtaler og samtaler om samtalerne*. 3. utgave. Dansk Psykologisk Forlag A/S, København.

Bateson, G., D.D. Jackson, J. Haley og J.H. Weakland (1956) Mod en teori om skizofreni. I: G. Bateson (2005) *Mentale systemers økologi: skridt i en utvikling*. Akademisk Forlag, København.

Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss: vol. 3. Loss, sadness and depression*. Hogart Press, London.

Bunkholdt, V. og M. Sandbæk (2008). *Praktisk barnevernsarbeid*. 5. utgave. Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo.

Egelund, T. og A. Hestbæk (2003). *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet; En forskningsoversigt*. Sosialforskningsinstituttet nr. 03.04, København.

Eriksen, E.O. og A. Molander (2008) profesjon, rett og politikk. I: Molander, A. og Terum, L.I. (red.) *Profesjonsstudier*. Universitetsforlaget, Oslo.

Fanshel, D. og E.B. Shinn (1978). *Children in foster care: A longitudinal investigation*. Columbia University Press, New York.

Freire, P. (1999). *De undertryktes pedagogikk*. Ad notam Gyldendal, Oslo.

Habermas, J. (2001). *Borgerlig offentlighet. Dens fremvekst og forfall. Henimot en teori om det borgerlige samfunn*. Gyldendal, Oslo

Havik, T. og B. Moldestad (2003). Etter plassering: Samvær og samarbeid. I: *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Backe-Hansen, E (red.). Gyldendal Norsk Forlag AS, s. 110-126, Oslo.

Havik, T. (2007). *Slik fosterforeldrene ser det – II. Resultat fra en kartleggingsstudie i 2005*. Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet, Unifob helse (online). URL: <https://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/3142/1%202007%20Slik%20fosterforeldrene%20ser%20det%20II.pdf?sequence=1> (lest: 13.03.2014).

Haugli, T. og T. Havik (2010). *Samvær i barnevernssaker. Psykologiske og juridiske vurderinger*. Universitetsforlaget, Oslo.

Hertz, S. (2011). *Barne- og ungdomspsykiatri - nye perspektiver og uante muligheter*. Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo.

Hårtveit, H. og P. Jensen (2004) *Familien – pluss én. Innføring i familierapi*. 2. utgave. Universitetsforlaget, Oslo.

Jensen, P. (2009). *Ansikt til ansikt. Kommunikasjons- og familieperspektivet i helse- og sosialarbeid*. Gyldendal Akademisk, Oslo.

Jensen, P. og Ulleberg, I. (2011). *Mellom ordene. Kommunikasjon i profesjonell praksis*. Gyldendal Akademisk, Oslo.

Johansson, K. og Sundt, H. (2005). *Fosterhjemshåndboka*. 3 utgave. Kommuneforlaget AS, Oslo.

Johnsen, A. og V. Wie Torsteinsson (2012). *Lærebok i familierapi*. Universitetsforlaget, Oslo.

Kirkegaard, S. (1859/1962). En ligefrem meddelelse. I: *Synspunktet for min forfattervirksomhed*. SV 3 18, s. 96-97.

- Koch, K og E, Walstad (2005). *Samvær mellom barn og foreldre som ikke bor sammen*. Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo.
- Kvale, S. og Brinkman, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. 2.utgave. Gyldendal Akademisk, Oslo.
- Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.
- Langdridge, D. (2006). *Psykologisk forskningsmetode*. Tapir Akademisk Forlag, Trondheim.
- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. 3. utgave. Universitetsforlaget, Oslo.
- Mæhle, M. (2010). Nyere utviklingspsykologi som ramme og forutsetning for klinisk arbeid med barn. Kapittel 1. I: *Barn og unge i psykoterapi. Bind 1. Samspill og utviklingsforståelse*. Haavind, H. og H. Øvereide (red.). Gyldendal Akademisk, Oslo.
- Ofstad, K og R. Skar (2009). *Barnevernloven med kommentarer*. 5. utgave. Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo.
- Quinton, D., Rushton, A., Dance, C og Mayes, D. (1997). Contact between children placed away from home and their birth parents: Research issues and evidence. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 2, s. 393-414.
- Ringdal, K. (2001). *Enhet og mangfold*. Fagboklaget, Oslo.
- Sandberg, K. (2003). *Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse*. Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo.
- Sandemo, E. (1999). Michael Foucault som maktteoretiker. I: F. Engelstad (red.) *Om makt. Teori og kritikk*. Gyldendal Ad Notam, Oslo.
- Seikkula, J og T.E. Arnkil (2007). *Nettverksdialoger*. Universitetsforlaget, Oslo.

Skau, G.M. (1999). *Gode fagfolk vokser. Personlig kompetanse som utfordring*. Cappelen Akademisk forlag, Oslo.

Stern, D. (2010). *Forms of vitality: Exploring Dynamic Experience in Psychology, the Arts, Psychotherapy, and Development*. University Press, Oxford.

Stichweh, R. (2008). "Profesjoner i systemteoretisk perspektiv", I: *Profesjonsstudier*. Molander, A og L.I. Terum (red.). Universitetsforlaget, s. 386-396, Oslo.

Svare, H. (2006). *Den gode samtalen*. Pax forlag, Valdres.

Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. 2. utgave. Fagbokforlaget, Bergen.

Thornquist, E. (2003). *Vitenskapsfilosofi og vitenskapsteori for helsefag*. Fagbokforlaget, Vigmostad & Bjørke AS, Bergen.

Tjora, A. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 2. utgave. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

Wadel, C. (1991). *Feltarbeid i egen kultur. En innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*. SEEK A/S, Flekkefjord.

Ølgaard, B. (2004). *Kommunikasjon og økomentale systemer, en introduksjon til Gregory Batesons forfatterskap*. Akademisk Forlag, København.

Øfsti, A.K.S. (2010). *Parterapi. Kjærlighet, intimitet og samliv i en brytningstid*. Universitetsforlaget, Oslo

Aadland, E. (2001). *Etikk for helse og sosialarbeidere*. 3. utgave. Det Norske Samlaget, Oslo.

Offentlige lover og dokumenter:

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (1992), *Lov om barneverntjenester* (barnevernloven) av 17. juli 1992 nr. 100, sist endret 15.04.2013 URL: <http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100> (lest 12.10.2013)

Barne- og familiedepartementet (2002), *Retningslinjer om saksbehandling i barneverntjenesten* av 22.04.2002, *Rundskriv Q-1036*, Saksforberedelser ved enkeltvedtak, Forhåndsvarsling, (av 1. november 1995, revidert 2002) URL: http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/rundskriv/2002/retningslinjer-om-saksbehandling-i-barne.html?regj_oss=1&id=279197 (lest 27.03.2014)

Barne- og familiedepartementet (2000): NOU 2000:12. *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer.* (sist revidert ikke oppgitt) URL: http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2000/nou-2000-12.html?regj_oss=1&id=117351 (lest 23.01.2014)

Barne- og likestillingsdepartementet (2012): NOU 2012:5. *Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet.* URL: http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2012/nou-2012-5.html?regj_oss=1&id=671400 (lest 23.01.2014)

FO (2010) *Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernpedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsarbeidere.* Oslo: Fellesorganisasjonen. URL: http://www.helsedirektoratet.no/publikasjoner/faktahefter/individell_plan_brosjyre_29612 (lest 07.01.2014).

Vedleggsliste

1. Forespørsel om deltagelse i forskningsprosjektet
2. Samtykkeerklæring
3. Intervjuguide
4. Tilbakemelding på melding om behandling av personopplysninger

VEDLEGG 1

Heidi Susort
Kittilhaugen 17
4250 Kopervik
Mob.: 922 84 866
E-post: heidisusort@gmail.com

Kopervik 23. mai 2013-05-23

FORESPØRSEL OM DELTAGELSE I EN UNDERSØKELSE OM:

”Samvær mellom barn og foreldre i tilfeller hvor barneverntjenesten har overtatt omsorgen for barnet – Opplevelser fra barnevernarbeiderens ståsted”

Mitt navn er Heidi Susort. Jeg er utdannet klinisk sosionom og familierapeut og er for tiden student ved Diakonhjemmets Høyskole i Oslo, hvor jeg tar en Master i familierapi og systemisk praksis. Til daglig arbeider jeg som saksbehandler i barneverntjenesten på Karmøy, i avdeling mottak og utredning. Som en del av studiet skal jeg skrive en oppgave, basert på en undersøkelse om dette tema, som jeg finner særlig interessant. Det er av den grunn jeg med dette henvender meg til dere med denne forespørselen.

Jeg har selv i flere år tidligere måttet foreta vurderinger knyttet opp til nettopp dette tema, og mine personlige erfaringer har gitt meg en **forforståelse** om at slike vurderinger ofte fremstår som både underdokumenterte og diffuse, noe automatiserte og mer eller mindre ”tilfeldige” fra sak til sak. Jeg ser i tillegg at samværsomfanget har endret seg radikalt over den ti års perioden jeg selv har arbeidet i barneverntjenesten og lurer på hva som har bidratt til denne endringen. Jeg er opptatt av hvordan barnevernsarbeidere forstår samværsbegrepet og hvordan samvær mellom barn som er under offentlig omsorg og deres foreldre blir praktisert i dag.

Med utgangspunkt i ulike erfaringer og oppfatninger håper jeg å kunne bidra til mer kunnskap og økt forståelse omkring dette tema.

Jeg ønsker derfor å intervju erfarne barnevernsarbeidere, for å få frem deres tanker, følelser og handlinger knyttet til samvær. Intervjuet blir som en samtale mellom deg og meg på ca. 1- 1,5 time på et egnet sted hvor vi kan være uforstyrret. Samtalen vil bli tatt opp på bånd eller filmet og transkribert. Det vil i tillegg foreligge en samtykkeerklæring, som omhandler forvaltning av informasjonen som blir gitt. Det vil være mulighet for å trekke seg fra undersøkelsen når som helst og all dokumentasjon fra samtalen vil bli makulert når undersøkelsen er avsluttet. Det vil kun være jeg som kjenner din identitet, men intervjuet vil bli anonymisert og gjennomgått av min veileder, Siv Merethe Myhra, som er ansatt på Diakonhjemmets høyskole.

Er du interessert i å delta på undersøkelsen ber jeg deg kontakte meg så fort som mulig, slik at vi kan avtale tid for et intervju.

Med vennlig hilsen

Heidi Susort

VEDLEGG 2

SAMTYKKEERKLÆRING

For deltagelse i undersøkelsen:

”Samvær mellom barn og foreldre i tilfeller hvor barneverntjenesten har overtatt omsorgen for barnet – Opplevelser fra barnevernarbeiderens ståsted”

Ansvarlig for undersøkelsen: Heidi Susort
Tlf: 92284866
E-post: heidisusort@gmail.com

Jeg, _____ samtykker til følgende punkter:

1. Jeg ønsker å delta i denne undersøkelsen
2. Jeg kan trekke min deltagelse når jeg måtte ønske, uten begrunnelse og uten at det får konsekvenser juridisk eller på annen måte.
3. Jeg har lest informasjonsskrivet; Forespørsel om deltagelse i undersøkelsen, datert 23.05.13 og er kjent med formålet med undersøkelsen.
4. Jeg godkjenner at intervjuet blir tatt opp på bånd eller filmet og transkribert, og er kjent med at all data fra intervjuet vil bli makulert etter at undersøkelsen er ferdigstilt.
5. Mitt bidrag vil bli anonymisert og min identitet vil ikke bli gjort kjent, verken under veiledning eller i den ferdigstilte undersøkelsen.

_____
Navn på deltager

_____
Dato

_____
Heidi Susort
Ansvarlig for undersøkelsen

_____
Dato

VEDLEGG 3

INTERVJUGUIDE

Begynn først å si litt kort om din erfaring med nettopp dette tema...

Nå er det samvær ETTER at FN har fattet vedtak jeg har valgt å konsentrere meg om, hvilke tanker gjør du deg om det – hva betyr samvær mellom barn og biologiske foreldre etter en omsorgsovertakelse for deg?

Hvordan velger du vanligvis å forholde deg til disse avgjørelsene?

- Hvordan planlegges og gjennomføres samvær? Gi gjerne eksempler fra egen praksis. (nyttige/mindre nyttige erfaringer). Praktisk tilrettelegging.

Opplever du at dine tanker rundt tema har vært stabile over tid, eller har det vært endringer?

- Hva har endringene bestått i?
- Hvordan kan de involverte (foreldrene, barna, arbeidsplassen, deg selv) merke endringene?
- - Hva skyldes disse endringene?

Hvilke momenter vektlegger du når du foretar vurderinger vedrørende samvær?

Har du eksempler fra egen praksis, hvor samvær er nektet. – hva handler det eksempelvis om da og hvordan praktiseres samværsnekt? – Utdyp.

Det finnes en mulighet i loven for å fremme sak, ved behov for samværsendringer. Kan du si litt om din kjennskap til denne bestemmelsen? Gi gjerne eksempler fra egne erfaringer knyttet til denne muligheten.

Vurderinger av dette slaget fremstår som komplekse. Kan du si litt om de dilemmaene en som barnevernarbeider kan stå overfor i slike vurderinger.

- Hvordan oppleves det?

Hvordan tenker du at ditt eget syn på foreldrerollen er med på å påvirke skjønnsutøvelsen når det gjelder samværsvurderinger?

Har du tanker om andre faktorer som eventuelt kan ha en påvirkning?

VEDLEGG 4

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Siv Merethe Myhra

Institutt for sosialt arbeid og familierapi Diakonhjemmet Høgskole AS

Postboks 184 Vinderen

0319 OSLO

Vår dato: 23.09.2013

Vår ref: 35461 / 2 / LB

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 12.09.2013. Meldingen gjelder prosjektet:

35461

Behandlingsansvarlig

Daglig ansvarlig

Student

Hvordan forstår og håndterer barnevernsarbeidere samvær etter en omsorgsovertakelse?

Diakonhjemmet Høgskole AS, ved institusjonens øverste leder

Siv Merethe Mybra

Heidi Susort

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 30.05.2014, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Lene Christine M. Brandt

Kontaktperson: Lene Christine M. Brandt tlf: 55 58 89 26

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Heidi Susort Kittilhaugen 17 4250 KOPERVIK

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices

OSLO: NSD Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@svt.uit.no